

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

ÜMMÜ SÜLEYM'İN HAYATI, ŞAHSİYETİ
VE HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR

Hazırlayan

Ayşe Gül MART

KONYA-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE GÜL MART	Numarası 084246011009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI İSLAM TARİHİ BİLİM DALI	
	Danışmanı	PROF DR. MEHMET ALİ KAPAR	
Tezin Adı		ÜMMÜ SÜLEYM'İN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDEKİ YERİ	

ÖZET

Medine'de Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları koluna mensup olan Ümmü Süleym Ensardan ilk Müslüman olanlardandır. Cahiliye döneminde Mâlik b. Nadr ile evli olan Ümmü Süleym bu evlilikten Enes b. Mâlik'i dünyaya getirmiştir. Mâlik b. Nadr Müslüman olmadan ölmüştür. Oğlunun eğitimi ile yakından ilgilenen, o büyüyünceye kadar yeniden evlenmeyen Ümmü Süleym Rasûlullah'ın Medine'ye gelişi ile de Enes'i onun hizmetine vermiştir. Daha sonra Ebû Talha ile evlenmiş Ebu Umeyr ve Abdullah isminde iki evlat dünyaya getirmiştir. Medine döneminde Uhud, Hayber ve Huneyn Gazvelerine katılmıştır. Savaşta yaralıları tedavi etmiş, askere su taşımış ve bazı kritik zamanlarda bizzat savaşmıştır. İlim meclislerinde de yerini alan Ümmü Süleym her türlü soruyu Rasûlullah' a sorarak hem dönemindeki hem de günümüzde ki kadınları aydınlatmıştır. Rasûlullah'ın vefatından sonrada ilmi konularda kendisine danışılan bir mercii olmuştur. Rasûlullah tarafından daha dünyadayken cennetle müjdelenen bu sahabîye Hz. Peygamber birçok duada bulunmuştur.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE GÜL MART	Numarası 084246011009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI/ İSLAM TARİHİ BİLİM DALI	
	Danışmanı	PROF. DR. MEHMET ALİ KAPAR	
Tezin İngilizce Adı		UMM SULAYM HER LIFE PERSONALITY AND HER PLACE IN IN THE TIME OF PROPHET MUHAMMED	

SUMMARY

Umm Sulaym who is included in sons of Najjar branch in Khazraj Tribe in Madina was one of the first Muslims. Umm Sulaym was married to Maliq bin Nadr in Ignorance Period. Anas bin Malik was her common child from this marriage. Maliq bin Nadr died without being muslim. Umm Sulaym concerned closely with her son's education and didn't married again up to his son grow up. When our Prophet arrived to Madina, she presented her son, Anas to serve to our Prophet. Then she married to Abu Talha and she had two sons, in names of Abu Umeyr and Abdullah. In Madina Period she attended to Battle of Uhud, Conquer of Khayber, Huneyn Battle. She treated the injured people, provide water the soldiers and in some critical times she also fight. Umm Sulaym took her place in scientific councils. She asked every kind of questions to the Messenger of Allah so she enlightened the women in both Madina Period and today. After death our Prophet, she became an authority who is asked on scientific matters.

This women, who was herald with Paradise even in the world by Prophet, had so many prays from the Messenger of Allah

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	3
ÖNSÖZ	4

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	6
II. DOĞUMU, NESEBİ VE AİLESİ	6
1. DOĞUMU VE NESEBİ	6
2. AİLESİ	7
III. EVLİLİKLERİ VE ÇOCUKLARI	9
1. EVLİLİKLERİ	9
2. ÇOCUKLARI	14

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE ÜMMÜ SÜLEYM

I. İSLÂMİYETİ KABÛLÜ	19
II. HZ. PEYGAMBER AİLESİ İLE İLİŞKİLERİ	20
III. YAPTIĞI FAALİYETLER.....	22
IV. KATILDIĞI SAVAŞLAR.....	23
1.UHUD SAVAŞI.....	23
2. HENDEK SAVAŞI.....	26
3. HAYBER SAVAŞI.....	27
4. HUNEYN SAVAŞI.....	29

İKİNCİ BÖLÜM
VEFÂTI VE ŞAHSİYETİ

I. VEFÂTI	32
II. ŞAHSİYETİ	32
1. İLMÎ ÖZELLİKLERİ	32
2. AHLÂKÎ ÖZELLİKLERİ	34
SONUÇ	38
BİBLİYOGRAFYA	39

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
b.	: İbn, bin
bint.	: bintü
bty.	: Basım tarihi yok
byy.	: Basım yeri yok
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
H.	: Hicri
M.	: Milâdi
r.a	: Radıyallahu anhü
red:	: Redaktör
ŞİA	: Şâmil İslâm Ansiklopedisi
ter:	: Tercüme
v.	: Vefâtı

ÖNSÖZ

“Asr-ı Saadet” adı verilen bu dönemde yaşayan, susuzluklarını pınarın kaynağından gideren bu şahsiyetlerin hayatlarında dine hizmet uğruna yapılan nice fedakârlıklar ve gönüllere sirâyet eden güzellikler mevcuttur.

Her insanın hayalinde önüne yeni ufuklar açan kendisine rehber olmasını istediği model şahsiyetler vardır. Model alma isteği, insanoğlunun temel ihtiyacıdır. Çocuk yaştan itibaren her bireyin birilerini örnek almaya çalıştığını görürüz. Bir taklit ve özentisi olarak başlayan bu tutkular zamanla kişilerin hayatını şekillendirir. İnsanın içinde var olan bu model alma ihtiyacı bize insanın yetişmesinde teorik bilgilerin yeterli olmadığını ve pratik örneklere gerek duyulduğunu göstermektedir.

Anlatılan bilgilerin bu hayatta yaşanılabilir gerçeklikler olduğunu ve bunların insan hayatındaki pozitif etki ve sonuçlarını gözler önüne serilebilmek için model şahsiyetlerin hayatları araştırılmalıdır. Şayet insanların önüne doğru örnekler konulmazsa her birey kendine göre iyi ve güzel olanı seçecek ve ona benzeme gayretini içerisinde olacaktır. Bilhassa eğitim ile meşgul olan kimselerin bu noktayı göz ardı etmemeleri gerekmektedir.

Hiz. Peygamber ve onun ashabının hayatlarının iyice araştırılması ve öğrenilmesi muhakkak ki büyük bir öneme sahiptir. İslâm dünyasında ve ülkemizde Hiz. Peygamber ve ashabının hayatlarını inceleyen birçok seminer, tez ve eser yayınlanmıştır. Hayatları hakkında pek fazla bilgi olmasa bile araştırmaya konu olmayan birçok sahabînin de hayatlarının araştırılması ve Müslümanların bilgisine sunulması son derece önemlidir.

Bu düşünceden hareketle, bu çalışmamızda Rasûlüllah döneminde yaşamış ve Hiz. Peygamber ile sürekli temas halinde olan “Ümmü Süleym’in Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm Tarihindeki Yeri” araştırıldı.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın metodu ve kaynakları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Ümmü Süleym’in doğumu, nesebi, ailesi, evlilikleri ve çocukları hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde “Hiz. Peygamber döneminde Ümmü Süleym” başlığı altında İslâmiyeti kabûlü, Peygamber ailesi ile ilişkileri, yaptığı faaliyetler ve katıldığı savaşlar anlatılmıştır. İkinci bölümde ise vefâtı ve şahsiyeti hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamız Müslüman toplumlarda kadının konumunun anlaşılması açısından son derece önemlidir. Araştırmamıza konu olarak seçtiğimiz şahsiyet hem savaşlarda hem de ilim meclislerinde yer almış seçkin bir hanımdır. Çalışmamıza konu olan Ümmü Süleym bint. Milhân'ın hayatının bizlere ışık tutup yeni çalışmalara rehberlik etmesini temenni ediyoruz.

Çalışmamız esnasında hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen ve araştırmaya rehberlik eden, danışmanım Prof. Dr. Mehmet Ali KAPAR'a ve diğer hocalarıma teşekkürlerimi arz etmeyi bir borç bilirim.

AYŞE GÜL MART

Mayıs-2011

KONYA

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın metodu ve kaynakları hakkında bilgi verildikten sonra Ümmü Süleym'in doğumu, nesebi, ailesi, evlilikleri ve çocukları konularına yer verilecektir.

I. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Tez konusu olarak “Ümmü Süleym'in Hayatı Şahsiyeti ve İslâm Tarihindeki Yeri” isimli konuyu seçmemizdeki maksat; cennet ile müjdelenen, Rasûlullah'ın birçok vesile ile övdüğü bir hanım sahabînin hayatını inceleyerek günümüzde kimlik sıkıntısı çeken hanımlara bir model sunabilmektir. Yaptığımız ön araştırmalarda Ümmü Süleym hakkında yapılan bir çalışmanın olmadığı tespit edildi ve konunun önemine binâen araştırılması uygun görüldü.

Çalışmamızda abartılı anlatımlara yer verilmeden sahih tarîh ve hadis rivayetleri ışığında Ümmü Süleym'in hayatı anlatılmaya çalışılmıştır. Ümmü Süleym'in sosyal hayat içerisinde aldığı görevlerden ve birtakım olaylar karşısında söylediği sözlerden yola çıkılarak onun şahsiyeti ve İslâm tarihindeki yeri tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu metot çerçevesinde ele alınan araştırmamıza kaynaklık eden eserleri önemine göre şöyle sıralayabiliriz;

Ümmü Süleym Hz. Peygamber dönemindeki hayatıyla topluma örnek olmuş bir kadın sahabîdir. Bu açıdan İbn Abdilber (v.463/1071), İbnü'l-Esîr (v.630/1232), İbn Sa'd (v.230/884), İbn Hacer (v.852/1448) gibi müelliflerin biyografik eserleri çalışmamızda ilk sırayı alırken, Taberî (v.310/922), Belâzürî (v.279/892), Vâkıdî (v.207/822), İbn Hişâm (v.213/828) ve İbn Kesîr (v.774/1372) gibi tarihçilerin eserleri de Ümmü Süleym'in yaptığı faaliyetler ve katıldığı savaşlar açısından yararlandığımız diğer kaynakları oluşturmaktadır. Hadis mecmuaları ve şerhleri ise, araştırmamızda Ümmü Süleym'in çeşitli yönlerinin ortaya konulmasında başvurduğumuz eserler arasında yer almaktadır.

II. DOĞUMU, NESEBİ VE AİLESİ

1. DOĞUMU VE NESEBİ

İsmi, Ümmü Süleym bint. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb¹ b. Âmir b. Ğanem b. Adiy b. Neccâr'dır.² Ümmü Süleym, bu künye ile tanınmaktadır. Onun isimlerinin Rumeysâ, Ğumeysâ, Sehle, Rumeyle, Enîfe, Rumeyse olduğu da rivayet edilmektedir.³ Rumeysâ ismi ile tanınmaktadır.

Ümmü Süleym'in ne zaman doğduğuna dair kaynaklarımızda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Medinedeki Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları koluna mensuptur.⁴ Ensârdandır.⁵ Ümmü Süleym Rasûlüllah'ın hizmetkârı Enes b. Mâlik'in annesidir.⁶

2. AİLESİ

Ümmü Süleym'in annesi Müleyke bint. Mâlik b. Adiy b. Zeyd Menât b. Adiy b. Amr. b. Mâlik b. Neccâr'dır.⁷ Hz. Enes'den gelen bir rivayette; Müleyke'nin Rasûlüllah için yemek yapıp onu davet ettiğini ve Rasûlüllah'ın bu davete icabet edip ardından Müleyke ile beraber ev halkına namaz kıldırıldığını öğreniyoruz.⁸

Büyük sahabî Harâm b. Milhân Ümmü Süleym'in erkek kardeşidir.⁹ Harâm b. Milhân'ın tam ismi şöyledir: Harâm b. Milhân b. Mâlik b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ğanem b. Adiy b. Neccâr.¹⁰

Ensârdan olan Harâm b. Milhân Bedir ve Uhud gazvelerine katıldı. 4. yılın Safer ayında (Temmuz 625) Âmir b. Sa'saa kabilesi reisi Ebû Berâ Âmir b. Mâlik'in isteği üzerine Hz. Peygamber çoğu Ensara mensup Ehl-i Suffe'den yetmiş kadar sahâbîyi adı

¹ İbn Hacer, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali, el-Askalânî, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, Beyrût, 1328, IV/461.

² İbn Sa'd, Muhammed, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrût, 1968, VIII/422; İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdulllah b. Muhammed, el-İstiâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb, Kahire, byy, IV/1940; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, Beyrût, 1982, II/304.

³ İbn Sa'd, III/424; İbn Abdilber, IV/1940; Zehebî, II/304; İbn Hacer, IV/461.

⁴ İbn Sa'd, VIII/424; İbn Abdilber, IV/1940; Zehebî, II/304.

⁵ Zehebî, II/304; İbn Hacer, IV/461.

⁶ Zehebî, II/304; İbn Hacer, IV/461; İbn Kuteybe ed-Dîneverî, el-Maârif, Beyrût, 1970, 118.

⁷ İbn Sa'd, VIII/424-425.

⁸ Buhârî, Salât, 20; Müslim, Mesâcid, 266.

⁹ İbn Hacer, IV/461; İbn Kuteybe, 118.

¹⁰ İbn Sa'd, II/514.

geçen kabile halkına İslâmiyeti öğretmekle görevlendirdi. Yola çıkan sahabîler Bi'rîmaûne'ye varınca bir mağarada konakladılar. Başkanları olan Münzir b. Amr el-Hazrecî, Harâm b. Milhân ile iki arkadaşını Rasûlüllah'ın mektubunu Âmir b. Sa'saa kabilesinin reisine götürmekle vazifelendirdi. Harâm b. Milhân ve arkadaşları Kâ'b b. Zeyd ve Münzir b. Muhammed b. Ukbe el-Hazrecî yolda, baştan beri İslâmiyet'e ve Hz. Peygamber'e karşı kin besleyen ve Ebû Berâ'nın yeğeni olan Âmir b. Tufeyl'in emrindeki birkaç kişi ile karşılaştılar. Harâm, onların niyetini bilmediği için arkadaşlarına kendisinden ayrı durmalarını, eman verirse yaklaşmalarını, eğer kendisini öldürürlerse dönüp arkadaşlarına haber vermelerini söyledi.¹¹

Rasûlüllah'ın elçileri olduklarını bildirerek onlardan eman istedi. Âmir adamlarından birine işaret etti ve o kişi Harâm'ı mızraklayarak şehid etti. Harâm son nefesini vermeden önce "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki ben kazandım" dedi.¹²

Diğer bir rivayete göre ise Hz. Peygamber'den kabilesine İslâm'ı öğretecek bir heyet göndermesini isteyen Ebû Berâ'nın öldüğüne dair bir şâyia çıkmıştı. Bu sebeple olmalıdır ki Harâm b. Milhân, Rasûlüllah'ın mektubunu Âmir b. Tufeyl'e verdi ve yanındakileri İslâm'a davet etti. Âmir, Rasûlüllah'ın mektubunu açıp okumadığı gibi konuşmakta olan Harâm'ı mızrakla öldürttü veya kendisi öldürdü.¹³

Ümmü Süleym'in diğer erkek kardeşi Süleym b. Milhân Mâlik b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ğanem b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr da Bedir ve Uhud harblerine katılmıştır. Bi'rîmaûne de kardeşi Harâm b. Milhân ile beraber şehid edilmiştir.¹⁴

Bi'rîmaûne'de Ka'b b. Zeyd dışındaki tüm sahabîler şehid olmuştur. Ka'b b. Zeyd ise Hendek harbine kadar yaşamış ve o savaşta şehid olmuştur.¹⁵ Rasûlüllah ashâbından bu seçkin davetçilerin şehid edilmesi olayına son derece üzüldü. Bir ay süresince sabah namazında sonra olaya karışan kabilelere beddua etti.¹⁶

¹¹ Aykaç, Mehmet, "Harâm b. Milhân", DİA, İstanbul, 1997, XVI/106.

¹² İbn Sa'd, II/515.

¹³ Aykaç, Mehmet, "Harâm b. Milhân", DİA, XVI/106.

¹⁴ İbn Sa'd, II/516.

¹⁵ İbn Hazm, İmâm Hâfız Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, Cevâmiu's-Sîre, Mısır, bty, 179.

¹⁶ Bûtî, M. Saîd Ramazan, Fıkhu's-Siyre, ter. Ali Nar ve Orhan Aktepe, İstanbul, bty, 267.

Kızkardeşi Ümmü Harâm bint. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ğanem b. Adiy b. Neccâr el-Ensârî el-Medenî en-Neccârî'dir. Ümmü Harâm bint. Milhân Ebû Ubâde b. Sâmit'in hanımıdır. Rasûlüllah'a yakın yaşayan hanım sahabîlerdendir. Enes b. Mâlik annesi Ümmü Süleym ve teyzesi Ümmü Harâm ile beraber iken Rasûlüllah'ın yanlarına geldiğini, *“Kalkınız size namaz kıldırayım”* dediğini ve farz namaz dışında onlara namaz kıldırıldığını bize haber vermektedir.¹⁷

Enes b. Mâlik'den bize ulaşan bir diğer rivayette ise Ümmü Harâm'ın ne denli cihad aşkı ile dolu olduğunu ve şehâdeti arzuladığını görmekteyiz. Hz. Enes şöyle anlatıyor: *“Rasûlüllah Milhân kızı Ümmü Harâm'ın yanına girdi ve onun yanında bir şeye yaslanıp uyudu. Uyandıktan sonra güldü. Teyzem Ümmü Harâm: “Yâ Rasûlallah niçin gülüyorsunuz” diye sordu. Hz. Peygamber. “Ümmetinden bir takım insanlar şu gök deniz üzerinde gemilere binerek Allah yolunda cihada gidiyorlar. Onların bu hali, hükümdarların tahtları üzerindeki hali gibidir” buyurdu. Ümmü Harâm: “ Yâ Rasûlallah beni de onlardan kılması için Allah'a dua ediver” dedi. Ve bunun üzerine Rasûlüllah “Yâ Rabbi Ümmü Harâm'ı deniz gazilerinden kıl diyerek dua etti. Sonra Rasûlüllah tekrar uyudu ve uyanınca yine güldü. Ümmü Harâm yine Hz. Peygambere neden güldüğünü sordu. Rasûlüllah evvelki sözlerinin benzerini söyleyince Ümmü Harâm o gruba dahil olmak için dua isteyince Hz. Peygamber: “Sen evvelkilerdensin, sonrakilerden değilsin” buyurdu.*¹⁸

Ümmü Harâm, Hz. Osman döneminde Şam valisi olan Muâviye'nin düzenlediği deniz seferine eşi Ubâde b. Sâmit ile beraber katılmış ve denizden karaya çıktıklarında bindiği hayvandan düşerek şehid olmuştur. Bu deniz seferinin Kıbrıs'a yapıldığı bilinmektedir.¹⁹ Cihada katılma heyecan ve özlemi ile Rasûlüllah'dan bu konuda dua istemiş ve Peygamber duası bereketi ile şehâdet şerbetini içmiştir.

Ümmü Süleym'in tüm aile fertleri kendilerine nerede ihtiyaç olduysa orada bulunmuş ve İslâm'a hizmet için her türlü fedakârlığı yapmaktan geri kalmamışlardır.

¹⁷ Zehebî, II/316.

¹⁸ Buhârî, Cihâd, 63.

¹⁹ Zehebî, II/317.

III. EVLİLİKLERİ VE ÇOCUKLARI

1. EVLİLİKLERİ

Cahiliye döneminde Mâlik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ğanem b. Adıyy b. Neccâr ile evlenmiş ve Enes b. Mâlik'i doğurmuştur.²⁰

Mâlik b. Nadr'dan sonra Ebû Talha Zeyd b. Sehl b. Esved b. Harâm b. Amr b. Zeyd b. Menât b. Adıyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr ile evlenmiş ve Abdullah ve Ebû Umeyr'i doğurmuştur.²¹

Ümmü Süleym, Ensar'ın ilk Müslümanları arasında olup Rasûlüllah'a biat etmişti. O sırada kocası Mâlik b. Nadr yoktu. Gelip Ümmü Süleym'in Müslüman olduğunu öğrenince hanımını dinden çıkmak ve sapıtmak ile suçladı. Ümmü Süleym oğlu Enes'e işaret ederek *“La ilâhe illallah Muhammedü'r- Rasûlüllah”* sözlerini telkin etmeye başlayınca Mâlik b. Nadr *“oğlumun itikâtını bozma”* diye kızdı. Ümmü Süleym Enes'in itikâtını bozmadığını bilakis oğluna hakikati öğretmeye çalıştığını vurgulayınca Mâlik b. Nadr duruma daha fazla sinirlenerek evi terk etti. Yolda düşmanlarına rastladı ve onlar tarafından öldürüldü. Kocasının ölüm haberini kendisine ulaşınca Ümmü Süleym şöyle dedi: *“Çocuğum süttten kesilinceye kadar onu ayırmayacağım ve Enes bana evlenmemi söyleyinceye kadar evlenmeyeceğim.”*²²

Hz. Enes küçük yaşta babadan yetim kalmış oluyordu. Fakat bu felaket, haddi zatında, onun için bir rahmetti. Zira babası Mâlik, onun yoluna dikilmiş bulunan bir İslâm düşmanıydı. Babasının vefatı, Hz. Enes'in kana kana İslâm havasını teneffüs etmesine imkân sağlamıştı.²³

Ümmü Süleym eşinin vefat haberini alınca sabır etmiş İslâm ahlakı ile bağdaşmayan hareketlerden kaçınmıştır. Bundan sonraki amacının oğlunu güzel bir şekilde yetiştirmek olduğunu şu sözleri ile veciz bir şekilde ortaya koymuştur; *“Oğlum meclislerde oturacak yaşa gelip Allah annemden razı olsun velayetimi en güzel şekilde yerine getirdi diyene kadar evlenmeyeceğim.”*

²⁰ İbn Sa'd, VIII/425; İbn Abdilber, IV/1940; İbn Hacer, IV/461.

²¹ İbn Sa'd, VIII/425; İbn Abdilber, IV/1940; Zehebî, II/304.

²² İbn Sa'd, VIII/425-426; Zehebî, II/305; Ömer Rıza Kehhâle, A'lâmü'n-Nisâ, Dımeşk, 1959, II/206.

²³ Emre, Mehmet, Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahâbiler, İstanbul, bty, 245.

Ümmü Süleym içinde yaşadığı toplumun yapısını iyi bilen güngörmüş bir hanım olması hasebiyle eşinin ölümünün ardından insanların onun nikâhına talip olacağını biliyordu. Böyle söyleyerek Enes büyüyene kadar yeni tekliflerin önünü kapamayı amaçlamış ve buna muvaffak olmuştu.

Kendisi fakir bir hanım olmasına rağmen oğlu Enes'i üvey babanın baskısı altında görmek istemediği için evlenmek istemedi. Hayatta karşılaştığı güçlükleri sabır ile aştı.

Nitekim Ümmü Süleym ile evlenmek isteyen Ebû Talha Enes'in büyümesini beklemiş ve Enes meclislerde konuşmaya başlayınca Ümmü Süleym'e talip olmuştur. Ümmü Süleym henüz müşrik olan Ebû Talha'nın teklifini reddetmiş ve *"Görüyorum ki, sana ne zararı ne de faydası olan bir taşta veya odun parçasına tapıyorsun. Sen onu marangoza götürüyorsun oda senin için onu yontuyor. Böyle bir şeyin sana ne faydası olabilir,"* diyerek ona tebliğde bulunmuş ve hakikati idrak edebilmesi için düşünmeye teşvik etmiştir.

Ümmü Süleym zeki bir hanımdı. Ebû Talha'nın evlilik hususundaki ısrarını onun İslâmla buluşabilmesi için bir vesile olarak gördü ve bu yönde telkinlerde bulundu.

Ümmü Süleym'in ihlâslı konuşması etkisini gösterdi ve Ebû Talha Ümmü Süleym'in söyledikerinin kalbinde iz bıraktığını bildirerek iman etti. Bunun üzerine Ümmü Süleym *"O halde seninle evleneceğim ve mehir olarak senden imandan başka hiçbir şey istemeyeceğim"* dedi.²⁴

Ümmü Süleym burada tüm Müslüman hanımlara güzel bir örnek teşkil etmiştir. Ebû Talha yakışıklı ve kavmi tarafından sevilen biri olmasına ve ısrarla Ümmü Süleym'e evlilik teklif etmesine rağmen Müslüman oluncaya kadar ona evet dememiştir. Ayrıca bir insanın ebedi hayatını kurtarmak için maddi hiçbir fedakârlıktan kaçınılmaması gerektiğini yaşayarak göstermiştir. Ümmü Süleym'in teşvik ve telkinleri ile ilahi hakikati kavrayan Ebû Talha daha sonra Müslümanlar arasında İslâm'a hizmet yolunda en önde giden seçkin sahabîlerden olmuştur. Şu husus da göz ardı edilmemelidir ki mehir hususundaki tavrı bütün bayanların uyması gereken bir kural değildir.

²⁴ İbn Sa'd VIII/426; Zehebî, II/306; İbn Hacer, IV/461; Kehhâle, Ömer Rızâ, II/206.

Ebû Talha'nın tam adı Zeyd b. Sehl b. Esved b. Harâm b. Amr b. Zeyd b. Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr el-Ensârî²⁵ olan sahabînin annesi Übâde bint. Mâlik b. Adiy b. Menât b. Adiy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr'dır.²⁶ Ensardan yetmiş kişi ile Akabe biatına katılmıştır.²⁷ Ebû Talha Bedir'e katılmıştır. Ashâb-ı Şûradandır.²⁸

Uhud savaşına katılmış ve vücudunu Rasûlullah'a siper ederek onu korumuştur.²⁹ Deriden kalkanını siper ederek düşmanın üzerine ok yağdırmıştır. Onun okçuluğunu takdir eden Rasûlullah oradan terkisi dolu geçen mücâhitlere oklarını Ebû Talha'nın önüne boşaltmalarını emretmişti. Hz. Peygamber, onun attığı okların isabet ettiği hedefi görmek için her ayağa kalktığında Ebû Talha, *"Yâ Rasûlallah, ne olur kendini gösterme! Bu uğursuz düşman okunun sana isabet etmesinden korkarım. İşte göğsüm senin göğsüne siperdir"* diye yalvarıyordu.³⁰

Ebû Talha'nın Uhud günü göstermiş olduğu şecaat ve sebatı Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: *"Uhud günü askerler bozulup insanlar Hz. Peygamberin yanından ayrıldığı sırada Ebû Talha Peygamberin önünde deriden kalkanını O'na siper yaparak sebat etmiş bulunuyordu. Ebû Talha usta bir atıcıydı. Yayının kirişi sertti (oku hızlı giderdi). Uhud günü çok ok attığından iki veya üç yay kırmıştır."*³¹

Hayber'in fethine de katılan Ebû Talha yolculuk esnasında Rasûlullah'ın terkisinde yol almıştır.³² Huneyn günü yirmi kişiyi öldürmüştü³³ ve Rasûlullah'ın *"kim bir kişiyi öldürürse selebesi (elbise ve silahları) onundur"* sözü üzerine selebelerini almıştır. Ve Hz. Peygamber ile beraber tüm savaşlara katılmıştır.³⁴

Medine'de aynı zamanda kabir kazma işi ile tanındığından Hz. Peygamber'in kabrini de o kazmıştır.³⁵

Ebû Talha öğrendiği ayetleri hemen hayatına geçirme gayreti içerisindeydi. Gönlü son derece zengin olan bu büyük sahabî, Âl-i İmrân 92. ayeti kerimeyi ilk

²⁵ İbn Sa'd, III/504; İbn Abdilber, IV/1697.

²⁶ İbn Sa'd, III/504; İbn Abdilber, IV/1698.

²⁷ İbn Sa'd, III/504; İbn Abdilber, IV/1697.

²⁸ İbn Sa'd, III/504; Belâzürî, Ensâbü'l-Eşrâf, Kâhire, 1959, 242.

²⁹ İbn Abdilber, IV/1699.

³⁰ Kandemir, M. Yaşar, "Ebû Talha el-Ensârî", DİA, İstanbul, 1994, X/236.

³¹ Buhârî, Megâzî, 18, Menâkibü'l-Ensâr, 18.

³² İbn Sa'd, III/504.

³³ Taberî, Tarihü'l-Ümem ve'l-Mulûk, Mısır, 1968, III/77.

³⁴ İbn Sa'd, III/505; İbn Abdilber, IV/1698.

³⁵ Kandemir, M. Yaşar, "Ebû Talha el-Ensârî", DİA, X/236.

duyduğu yerde kendisine en sevimli olan malını Allah ve Rasûlü yolunda infak etti. Olayı Enes b. Mâlik'ten bize ulaşan şu rivayetten öğreniyoruz;

“Ebû Talha mal yönünden Medine de Ensâr'ın en zengini idi. Mallarından ona en sevimli olanı ise Bîruhâ isimli hurmalığıydı. Bîruhâ mescidin karşısında idi. Rasûlüllah oraya girer ve oradaki tatlı sudan içerdi. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir,”³⁶ ayeti kerîmesi inzâl olunca Ebû Talha Rasûlüllah'a geldi ve şöyle dedi:

Yâ Rasûlallah Allahu Teâlâ kitabında “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birre eremezsiniz” buyuruyor. Mallarımın bana en sevimli olanı Bîruhâ'dır. O Allah için bir sadakadır. Onun iyiliğini ve hayrını Allah katında bulacağımı umuyorum. Ya Rasûlüllah sen onu istediğin şekilde sarf et.” Rasûlüllah şöyle dedi:

“ Bu kazanç getiren bir maldır. Bu kazanç getiren bir maldır. Onun hakkında senin söylediğin şeyi duydum. Bu malı akrabalarına tahsis etmeni uygun görüyorum.” Ebû Talha “Yâ Rasûlallah, ben de öyle yaparım” dedi. Ve Bîruhâ'yı amcaoğulları ve akrabaları arasında taksim etti.”³⁷

Uhud, Hayber ve Huneyn savaşlarında İslâm ordusunda yerini alan ve Rasûlüllahı en kritik anlarda koruyan Ebû Talha: *“Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın. Mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır,”³⁸ ayetini okuyarak oğullarından kendisini harbe hazırlamalarını istemiştir. Oğulları: “Rasûlüllah ile savaştın. Hz. Ömer ve Ebûbekir ile de savaştın. Artık biz senin yerine savaşağız.” diyerek yaşlı babalarını harbe götürmek istemeseler de Ebû Talha; “Allah hepimizi harbe çağırıyor yaşlı genç sınırlaması yapmıyor”, diyerek harbe iştirak etmiş ve katıldığı bu deniz seferinde daha karaya ayak basmadan vefat etmiştir. Yedi gün onu gömecek bir kara parçası bulamadılar. Yedi gün sonunda defnettiler ve cesedinin bozulmadığını gördüler.³⁹ Ebû Talha cihad için çıktığı yolda denizde vefat etmiş ve bir adaya defin edilmiştir.⁴⁰ Diğer*

³⁶ Âl-i İmrân 3/92.

³⁷ Buhârî, Vekâle, 15.

³⁸ Tevbe 9/ 41.

³⁹ İbn Sa'd, III/507.

⁴⁰ İbn Abdilber, IV/1699.

bazı rivayetlerde H.31/M.650 veya H.34/M.653 tarihinde Medine de vefat ettiği ve Hz. Osman tarafından cenaze namazı kılındığı bildirilmektedir.⁴¹

Enes b. Mâlik Ebû Talha'nın Hz. Peygamber döneminde çok oruç tuttuğunu Rasûlüllah'ın vefatından sonrada Allah'a kavuşana kadar sefer ve hastalık durumları olmadığı takdirde günlerini oruçlu geçirdiğini bildiriyor.⁴² Başka bir rivayetinde ise Enes b. Mâlik, Ebû Talha'nın Rasûlüllah'ın vefatından sonra kırk yıl oruç tuttuğunu haber veriyor.⁴³

Hz. Peygamber ordu içinde şecaati ile maruf bu sahabî hakkında şöyle buyurmuştur: “Ebû Talha'nın ordu içerisindeki sesi bin adamdan daha hayırlıdır.”⁴⁴

Rasûlüllah Vedâ Haccında tıraş olunca önce Ebû Talha kalkıp onun saç tellerini aldı. Sonra diğer insanlar da kalktı ve onun saçının telinden aldılar.⁴⁵

Ebû Talha'dan rivayet edilen hadislerin sayısı bazı kaynaklarda 92, bazılarında yirmi küsur olarak verilmekte, Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde yirmi beş rivayeti yer almaktadır. Bunlardan üçü Sahîh-i Buhârî'de üçü de Sahîh-i Müslîm'dedir. Kendisinden üvey oğlu Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Abbâs, Zeyd b. Hâlid ve oğlu Ebû İshâk Abdullah ve daha başkaları rivayette bulunmuşlardır.⁴⁶

2. ÇOCUKLARI

Ümmü Süleym'in oğlunun ismi Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ğanem b. Adiy b. Neccâr'dır.⁴⁷ Hicretten on yıl önce Medine'de doğmuştur. Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları sülalesindedir. Rasûlüllah'a on yıl hizmet ettiği için Hâdimü'n-Nebî lakabı ile anılır.⁴⁸ Amcası Enes b. Nadr'ın ismini almıştır.⁴⁹ Rasûlüllah'ın hizmetkârıdır. Hz. Peygamber onu Ebû Hamza diye

⁴¹ İbn Sa'd, III/507; İbn Abdilber, IV/1699; İbn Kuteybe, 118.

⁴² İbn Sa'd, III/506.

⁴³ İbn Abdilber, IV/1699.

⁴⁴ İbn Sa'd, III/504; İbn Abdilber, IV/1698; İbn Kuteybe, 117.

⁴⁵ İbn Sa'd, III/506.

⁴⁶ Kandemir, M. Yaşar, “Ebû Talha el-Ensâri”, DİA, X/237.

⁴⁷ İbn Abdilber, I/108; İbnü'l- Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih, Beyrût, 1965, I/127; Zehebî, III/395; İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İsmail, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1966, byy, V/331; İbn Hacer, I/71; Ziriklî, Hayruddîn, el-A'lâm; Kahire, 1954 I/365.

⁴⁸ Canan, İbrahim, “Enes b. Mâlik”, DİA, İstanbul, 1995, XI/234.

⁴⁹ İbn Abdilber, I/109.

künyelemiştir.⁵⁰ Rasûlüllah topladığı ekşi bir bakla çeşidi nedeni ile ona bu künyeyi vermiştir. Künyesinin Ebû'n-Nadr olduğunu söyleyenler de vardır.⁵¹

Rasûlüllah Medine'ye gelince annesi Ümmü Süleym onunla birlikte Rasûlüllah'ın yanına gelmiş ve onu Rasûlüllah'a hediye etmiştir.⁵² Enes b. Mâlik o günü şöyle anlatıyor. *Rasûlüllah Medine'ye geldiğinde annem Ümmü Süleym bint. Milhân elimden tuttu ve beni Rasûlüllah'a götürdü. Ve dedi ki:*

*“-Yâ Rasûlallah! Ensardan sana hediye sunmayan ne bir erkek ne de kadın kaldı. Benim ise şu oğlumdan başka sana hediye edebileceğim hiç bir şeyim yok. Onu yanına al.” Rasûlüllah beni yanına aldı. Ona on yıl hizmet ettim. Bana hiç vurmadı, kötü söz söylemedi, yüzünü ekşitmedi.*⁵³ Bir rivayette Enes b. Mâlik Rasûlüllah Medine'ye geldiğinde on, vefat ettiğinde ise yirmi yaşındaydım demiştir.⁵⁴

Enes b. Mâlik şöyle söylemiştir; *“On yıl Rasûlüllah'a hizmet ettim. Bana asla kötü davranmadı.*⁵⁵ *Beni hiçbir zaman kırmadı. Yaptığım bir iş için, “Niçin yaptın?” yapmadığım bir iş için de, “Niçin yapmadın” demedi.*⁵⁶ Rasûlüllah Enes'e ey iki kulak sahibi diyerek onunla şakalaşır ve ona karşı olan sevgisini izhar ederdi.⁵⁷

Enes b. Mâlik spora yatkındı. Kendisinden gelen bir rivayetten iyi bir koşucu olduğunu öğrenmekteyiz. Hz. Enes şöyle buyurdu: *“Biz Mekke yakınında Merruzzahrân'da iken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Topluluk onu yakalamak için koştular da hepsi yorulup aciz kaldılar. Ben hayvana yetiştim ve onu tutup (üvey babam) Ebû Talha'ya getirdim. Üvey babam onu kesti ve iki budunu benimle Rasûlüllah'a gönderdi. Rasûlüllah onu kabul etti.”*⁵⁸

⁵⁰ İbn Abdilber, I/109; Zehebî, III/398; İbn Hacer, I/71; Ziriklî, I/365.

⁵¹ Canan, İbrahim, 'Enes b. Mâlik', DİA, XI/234.

⁵² İbn Kesîr, V/331; İbn Hacer, I/71.

⁵³ Zehebî, III/398.

⁵⁴ Zehebî, III/397.

⁵⁵ Belâzürî, 506; İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hüseyn Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezerî, Üsdü'l-Gâbe fi Marifeti's-Sahâbe, Kahire, 1285, I/128.

⁵⁶ Belâzürî, 506; İbn Kesîr, V/331; Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, red: Hakkı Durun Yıldız, İstanbul, 1986, I/346.

⁵⁷ İbn Hacer, I/71; Zehebî, III/402.

⁵⁸ Buhârî, Hibe, 5.

Hiz. Enes'in Bedir Gazvesi'ne katılıp katılmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Ensardan bir zat kendisine sen Bedir de bulundun mu diye sorunca Enes b. Mâlik; "anası ölesice nasıl olur da ben Bedir Gazvesi'ne katılmam," demiştir.⁵⁹

Çocuk olduğu halde Rasûlullah ile beraber Bedir'e katıldığı ve Bedir'de Rasûlullah'a hizmet ettiği rivayet edilse de⁶⁰ Enes b. Mâlik'in adı Ashâb-ı Bedir arasında geçmemektedir. Çünkü o zaman çocuğu ve savaşta asker olarak görev almamıştı.⁶¹ Keza yaşı küçük olduğu için Uhud Gazvesi'nde hazır bulunmamıştır. Ancak Hudeybiye, Hayber, Umretü'l-Kazâ, Mekke Fethi, Huneyn, Tâif ve müteakip gazvelere katılmıştır.⁶²

Enes b. Mâlik hicretten vefatına kadar geçen süre içerisinde Rasûlullah'a en güzel şekilde hizmet etmiştir. Rasûlullah ile gazalara katılmış ve Rıdvan bey'atında bulunmuştur.⁶³

Annesi Rasûlullah'tan oğlu Enes için dua etmesini isteyince Rasûlullah şöyle dua etmişti: "Allah'ım malını ve çocuğunu çoğalt, ömrünü uzat, onu cennete koy."⁶⁴ Enes dedi ki: "Rasûlullah'ın yaptığı üç duadan ikisinin gerçekleştiğini gördüm. Üçüncüsünü de beklemekteyim. Allah'a yemin ederim ki, malım çok, çocuklarım ve torunlarımda yüzü aşmaktadır."⁶⁵

Enes b. Mâlik'in bir bahçesi vardı ve Rasûlullah'ın duası bereketi ile yılda iki kez ürün verirdi. Ve bu bahçe de kendilerinden misk kokuları gelen reyhanlar vardı.⁶⁶ Enes b. Mâlik başka bir rivayette ise şöyle buyuruyor: "Ben Ensar içinde mal ve çocuk bakımından en zengin olanıyım."⁶⁷

Rasûlullah'ın vefatından sonra halife Hiz. Ebûbekir Enes'i Bahreyn'e vergi tahsildarı olarak göndermeyi düşündü. Hiz. Ömer'e danışarak onun gençliğinin sorun olup olmayacağını sordu. Hiz. Ömer de "Enes, zeki ve okuma yazma bilen bir gençtir,"

⁵⁹ Zehebî, III/397; İbn Kesîr, V/332.

⁶⁰ İbn Abdilber, I/110; Zehebî, III/397; İbn Kesîr, V/332; İbn Hacer, I/71.

⁶¹ Zehebî, III/397-398.

⁶² İbn Kesîr, V/332.

⁶³ Zehebî, III/397.

⁶⁴ İbn Abdilber, I/111; İbnü'l-Esîr, a.g.e, I/128; İbn Kuteybe, 134.

⁶⁵ İbn Kesîr, V/332.

⁶⁶ Zehebî, III/400; İbn Hacer, I/71.

⁶⁷ İbn Abdilber, I/111; İbn Kuteybe, 134.

diyerek bu tayini onayladı. Ve Enes Bahreyn'e vergi tahsildarı olarak atandı. Hz. Ebûbekir vefat edince Medine'ye gelerek Hz. Ömer'e biat etti.⁶⁸

Hz. Ömer döneminde Basra'ya vali tayin edilen Ebû Mûsa el-Eşarî bazı sahabîlerle birlikte Enes'i de yanında götürdü. Basralılara namaz kıldıran hadis ve fıkıh okutan Enes b. Mâlik bir müddet Dimeşk'te kaldı daha sonra Basra'ya yerleşti. Evinin eski Basra'nın kuzey batısında, şehre 14 km. uzaklıktaki Zâviye semtinde bulunduğu söylenmekte, Basra'da ayrıca dört evinin olduğu kaydedilmektedir.⁶⁹

Abdullah b. Zübeyr, Yezid'in ölümünden sonra Enes b. Mâlik'i Basra valisi olarak tayin etmiş ve Enes b. Mâlik de kırk gün Basra'da halka namaz kıldırmıştır. İran savaşlarına katılarak Tüster'in fethinde bulunmuş ve vali Hürmüzân'ı Hz. Ömer'e bizzat teslim etmiştir.⁷⁰

Emevi halifelerinin çoğuna yetişen Enes Haccac'ın zulmüne uğrayanlardan biridir. H.74/M.693 yılında Câbir b. Abdullah, Sehl b. Sa'd ve Enes b. Mâlik'i aşağılayarak halkın gözünden düşürmek isteyen Haccac onları Hz. Osman'a yardım etmemek, dolayısıyla da ölümüne neden olmak ile suçladı. Enes ile Sehl'in boyunlarına, Câbir'in de eline damga vurdu. Ayrıca devlete baş kaldıran âsilere yardım ettiğini söylediği Enes'in tüm mal varlığına el koydu.⁷¹

Enes b. Mâlik Haccac'ın yaptığı zulümleri haber vermek maksadı ile halife Abdümelik b. Mervân'a bir mektup yazdı ve mektubunda şöyle dedi: "*Ben Rasûlüllah'a on yıl hizmet ettim. Vallahi eğer Hıristiyanlar kendi peygamberlerine hizmet eden bir adama yetişmiş olsalardı ona izzet ve ikramda bulunurlardı.*"⁷²Bu mektubun ardından halife Abdümelik b. Mervân Haccac'a gönderdiği talimatta Enes'in mallarını iade ederek kendisinden özür dilemesini emrettiği gibi Enes üzerindeki emirlik hakkını kaldırdığını bildirdi.⁷³

Enes b. Mâlik, Rasûlüllah'ın saç telinin vefatından sonra dilinin altına yerleştirilmesini ve bu şekilde defnedilmesini vasiyet etmiş ve Rasûlüllah'ın saç teli

⁶⁸ Zehebî, III/401.

⁶⁹ Canan, İbrahim, "Enes b. Mâlik", DİA, XI/234.

⁷⁰ Zehebî, III/402.

⁷¹ Canan, İbrahim, "Enes b. Mâlik", DİA, XI/234.

⁷² Zehebî, III/402.

⁷³ Canan, İbrahim, "Enes b. Mâlik", DİA, XI/234.

dilinin altında olduğu halde defnedilmiştir.⁷⁴ Rasûlüllah'ın vefatından sonra Enes sevgilimi rüyamda görüp ağlamadığım hiçbir gece olmamıştır demiştir.⁷⁵ Ebû Hureyre dedi ki: “*Ümmü Süleym'in oğlu Enes b. Mâlik kadar Rasûlüllah'ın namazı gibi namaz kılan birini görmedim.*”⁷⁶

Rasûlüllah'ın vefatından sonra Dimeşk'e gitti.⁷⁷ Dimeşk'ten sonra Basra'ya gitti ve orada vefat etti. Sahabeden Basra da en son vefat eden kişidir.⁷⁸ Vefât tarihi hakkında ihtilaf vardır. Kuvvetli görüş H.93/M.711-712 yılında 103 yaşında vefat ettiğidir. 100 yaşından fazla yaşadığı için muammerûndan sayılmıştır.⁷⁹ Vefât ettiği gün yaşının en az 96, en çok da 107 olduğu söylenmiştir.⁸⁰ Onun H.91/M.710, H.92/M.711 yıllarında vefat ettiğini ileri sürenler de vardır.⁸¹

Buhârî ve Müslim kendisinden 2286 hadis rivayet etmiştir.⁸² Çok hadis rivayet ettiği için müksirûn diye anılan yedi sahabîden biridir. Çeşitli sayımlara göre rivayetlerini 168'i veya 180'i Buhârî ve Müslîm'in el-Câmi'u's-Sahîh'lerinde yer almış, Buhârî ayrıca 80, Müslim de 90 kadar rivayetine yer vermiştir. Enes b. Mâlik'in rivayetleri toplu olarak Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'inde bulunmakta olup eserin Dârü'l-fıkr tarafından yapılan neşrine göre (Beyrût 1411/1991) bunların sayısı mükerrerleriyle birlikte 2172'dir.

Enes b. Mâlik'in Rasûlüllah ile olan ilişkisi bize Efendimizin eğitim metodu hakkında geniş bilgi vermektedir. Rasûlüllah Enes'e karşı son derece hoş görülü davranmış ve on yıl boyunca hiçbir şekilde incitici davranışta bulunmamıştır.

Enes b. Mâlik'in hayatında şahit olduğumuz bu üstün meziyetlerinde temelinde, uzun yıllar Rasûlüllah'ın hizmetinde bulunup onun terbiyesi altında yetişmesi ve İslâm ahlakı ile ahlâklanmış ve çocuğunu bu istikamette yetiştirmek için gayret sarf etmiş bir annenin çabaları yatmaktadır. Enes b. Mâlik'in en önemli yönü,

⁷⁴ İbn Hacer, I/71.

⁷⁵ Zehebî, III/403.

⁷⁶ Zehebî, III/400; İbn Kesîr, V/332.

⁷⁷ Ziriklî, I/366.

⁷⁸ İbn Abdilber, I/111; İbn Hacer, I/71; Ziriklî, I/365; İbn Kuteybe, 134.

⁷⁹ Canan, İbrahim, “Enes b. Mâlik”, DİA, XI/234.

⁸⁰ İbn Kesîr, V/332.

⁸¹ İbn Abdilber, I/110; Zehebî, III/406.

⁸² Ziriklî, I/365.

hizmet ettiği dönemde Rasûlullah'dan öğrendikleri doğrutusunda hayatını şekillendirmesi ve uzun yıllar boyunca bu bilgileri diğer insanlara aktarmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE ÜMMÜ SÜLEYM

Bu bölümde Ümmü Süleym'in İslâmiyeti kabûlü anlatıldıktan sonra katıldığı savaşlar, yaptığı faaliyetler ve Hz. Peygamber ailesi ile ilişkileri başlıkları çerçevesinde Hz. Peygamber döneminde Ümmü Süleym anlatılacaktır.

I.İSLÂMİYETİ KABÛLÜ

Ümmü Süleym akli başında muhakemesi yerinde bir kadındı.⁸³ İslâm güneşinin doğduğundan haberdar olunca onu kabul etmekte gecikmemiştir. İslâm'a ilk girenler arasında olup Rasûlüllah'a biat etmiştir.⁸⁴ Ensardan ilk Müslüman olanlardandır.⁸⁵

Ümmü Süleym Müslüman olduğunda girişte de bahsettiğimiz üzere Mâlik b. Nadr'ın nikâhı altındaydı ve Mâlik İslâm'a girmesine çok tepki gösterdi. Ümmü Süleym gibi pek çok hanımdaki cesarete bakın ki, sadece atalarına, kabilelerine aykırı bir yol tutmakla kalmıyorlar, kabilelerine, eşlerine, babalarına ve belki de çocuklarına hoş gelmeyecek kararları tek başlarına alabiliyorlar. Cahiliye toplumunun bu tür köklü değişikliklere müsamahakâr olduğunu ileri süremeyiz. Kadına değer verilmeyen bir toplumda kadınların hayatlarını tamamen değiştirecek böyle bir karar almaları ancak onlardaki iman nuru ve gücü ile izah edilebilir.

Ümmü Süleym bu tercihi ile daha en baştan kocasının himayesinden çıkmış oldu. Kadın içgüdüsel olarak bakım ve korunmaya muhtaçtır. O İslâm'ı seçmekle bundan feragat etti. Bize tevekkülün en güzel örneklerinden birini sergiledi.

Şüphesiz Allah onların gönüllerini İslâm'a açtı. Ancak onların bunu hak edişleri kendi iradeleri ile hakikat karşısında hiçbir güç tanımamalarındandır. Yüzyıllardır atalarının bağlı olduğu tüm inançları bir anda hiçbir dünyalık kaygı ve endişe duymadan değiştirdi. Bu gerçekten büyük bir kahramanlık ve fedakârlıktır.

⁸³ Emre, Mehmet, 244.

⁸⁴ Kehhâle, Ömer Rızâ, II/256.

⁸⁵ İbn Sa'd, VIII/425; İbn Abdilber, IV/1940; İbn Hacer, IV/461.

II. HZ. PEYGAMBER AİLESİ İLE İLİŞKİLERİ

Ümmü Süleym Rasûlullah'a karşı son derece saygılıydı. Onun rızasını almak duasını kazanmak için elinden gelen hizmeti yapardı. Hz. Peygamberin teşriflerinde üzerine oturduğu, namaz kıldığı eşyayı başkasına çıkarmaz ve bu eşyayı hatıra olarak saklardı.

Ümmü Süleym'in kardeşleri kocası, oğlu hepsi de İslâm'a gönül vermiş, Allah ve Rasûlü uğrunda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen kimselerdi. Bu sebeple bu ailenin Peygamber Efendimiz yanında ayrı bir yeri vardı. Rasûlullah'ın süt teyzesi Ümmü Süleym'in yeri de bir ayrıydı. Bu sebeple zaman zaman onu ziyaret eder halini hatırını sorardı. Rasûlullah de hanımları dışında sadece Ümmü Süleym'in evine girer, başka hanımların evine girmezdi. Ona bu hal sorulduğunda *"Ben ona acıyorum, kardeşi benimle birlikteyken şehit edildi,"* diye cevap verirdi.⁸⁶

Enes b. Mâlik Rasûlullah'ın ara sıra Ümmü Süleym'i ziyaret ettiğini namaz vakti gelince de su ile nemiendirilmiş sergimizde namaz kıldığını bize bildirmektedir.⁸⁷ Bazı zamanlarda ise Ümmü Süleym bizzat kendisi Rasûlullah'dan evine gelip namaz kılmasını talep etmiştir. Hz. Peygamber de bu isteğe olumlu cevap vermiş ve Ümmü Süleym'in evinde namaz kılmış ve ev halkına da namaz kıldırıştır.⁸⁸

Bu ziyaretlerden birinde meydana gelen bir olayı Enes b. Mâlik şöyle anlatmaktadır;

"Benim Ebû Umeyr adında küçük bir kardeşim vardı. Bir gün Rasûlullah bizi ziyaret etti ve;

"Ey Ümmü Süleym! Ne oluyor da oğlun Ebû Umeyr'i üzgün görüyorum" buyurdu. O da;

"Yâ Nebiyyallah! Onun oynadığı serçe kuşu vardı, öldü;" dedi. Rasûlullah onun başını okşadı ve;

*"Ey! Ebû Umeyr! Ne oldu nügayr?" dedi.*⁸⁹ *Rasûlullah böyle şaka yaparak minik Umeyr'i sevindirerek kederini dağıtmaya çalıştı."*

⁸⁶ Buhârî, Cihâd, 38; İbn Sa'd, VIII/428; Zehebî, II/306-307; İbn Hacer, IV/461.

⁸⁷ İbn Sa'd, VIII/427.

⁸⁸ Nesâî, Mesâcid, 43.

Yine bir ziyaretlerinde Rasûlullah Ümmü Süleym'in evinde namaz kılmış ve şöyle nasihatte bulunmuştur: *“Ey Ümmü Süleym! Bir farz namaz kıldığında on defa ‘Subhanallah’, on defa ‘Elhamdülillah’, on defa ‘Allahuekber’ de, sonra da Allah’dan dilediğini iste. Şu bir gerçek ki senin istediğine hep evet, evet, evet denilir,”* buyurdu.⁹⁰

Bir gün Rasûlullah oruçlu olduğu halde Ümmü Süleym ve ailesini ziyaret etti. Rasûlullah'ın ziyareti ile hayli memnun olan Ümmü Süleym hazretleri hemen evinde olan hurma ve yağı Rasûlullah'a ikram etti. Rasûlullah oruçlu olduğunu söyleyerek yağı ve hurmayı kaldırmalarını istedi ve evin bir köşesine geçip nafil namaz kılarak Ümmü Süleym ve ailesi için dua etti.⁹¹ Ümmü Süleym Rasûlullah'dan oğlu Enes için ayrı bir duada bulunmasını rica etti. Rasûlullah ona *“Allah'ım onu mal ve çocukla rızıklandır ve onları ona bereketli eyle,”* diye duada bulundu.⁹² Hz. Enes bu duanın bereketi ile uzun bir ömür yaşamış ve fakir bir annenin oğlu iken Ensarın en zengini olmuştur.

Ümmü Süleym Rasûlullah'ın hanımları ile de iyi ilişkiler içerisindeydi. Hane-i Saadete yakın yaşıyordu. Hayber seferinde Rasûlullah Hz. Safiyye'yi ona emanet etmişti.⁹³ Ümmü Süleym Rasûlullah'ın hanımları ile beraber bir yolculuktayken onları Enceşe isminde bir sürücü götürmekteydi. Enceşe develerin hızını biraz artırınca Rasûlullah şöyle buyurdu:

*“Enceşe billur şişeleri yavaş yürüt, kırılabilirler.”*⁹⁴ Rasûlullah hanımlara karşı insanların en anlayışlı olanı idi. Yaratılışlarındaki hassaslık ve zarafetten dolayı hanımları kırılğan camlara benzetmiş ve hanımlara iltifat ederek onların gönlünü hoş tutmuştur.

Enes b. Mâlik Rasûlullah Zeyneb bint. Cahş ile evlendiğinde annesi Ümmü Süleym'in hurma yağ ve yoğurt kurusundan hayse yemeği yaptığını ve onu Rasûlullah'a gönderdiğini bize haber vermektedir. Rasûlullah da bu yemeği sahabîlere ikram etmiştir.⁹⁵ Farklı rivayetlerde muhtelif nedenlerle Ümmü Süleym'in Rasûlullah'ın evine hurma ve yağ gibi o günün şartlarında temel gıda maddesi olan yiyecekler gönderdiğini öğrenmekteyiz. Yine bu hadiselerden birini Enes b. Mâlik bize şöyle anlatmaktadır:

⁸⁹ İbn Sa'd, VIII/427.

⁹⁰ İbn Sa'd, VIII/426.

⁹¹ Buhârî, Savm, 61; Zehebî, III/399.

⁹² İbn Sa'd, VIII/428.

⁹³ İbn Hazm, 212.

⁹⁴ Buhârî, Edeb, 90; İbn Sa'd, VIII/430.

⁹⁵ Buhârî, Nikâh, 64; Müslim, Nikâh, 95.

“Annem içinde yaş hurma bulunan sepeti benimle beraber Rasûlüllah’a gönderdi. Onu evde bulamadım. O kendisini yemeğe davet eden bir dostunun evinde idi. Ben de gittim ev sahibi etli ve kabaklı bir yemek yapmıştı. Yemeği yeyince Rasûlüllah evine döndü. Ve ben hurma sepetini önüne koydum. Rasûlüllah hurmayı yemeye ve taksim etmeye başladı. Sepetteki hurma böylece bitti.”⁹⁶

Bir defasında Rasûlüllah Ümmü Süleym’e şöyle sordu:

“Ümmü Süleym’e ne oluyorda bizimle beraber haccetmedi.” O da:

“Ya Rasûlallah! Kocamın iki devesi vardı. Bunların biri ile haccetmiş diğerini de hurmalıkların sultanması için bırakmıştır,” dedi.

Bunun üzerine Rasûlüllah şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı geldiğinde bu ayda umre yap, zira bu ayda umre yapmak haccetmek gibidir.”⁹⁷

Diğer bir rivayette ise şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayında yapılan umre, benimle yapılan haccın yerine geçer.”⁹⁸

Rasûlüllah Ümmü Süleym’in evine girdi. Asılı duran bir tulumu aldı ve ondan su içti. Ümmü Süleym onu aldı. Ağzını kesti ve yanında sakladı.⁹⁹

Annesi Enes’i içi hurma dolu bir sepetle Hz. Peygamber’e göndermişti. Rasûlüllah bundan bir avuç alıp bazı hanımlarına gönderdi, kalanını da kendisi yedi.¹⁰⁰

III. YAPTIĞI FALİYETLER

Ümmü Süleym son derece fedakâr bir hanım efendiydi. Kendisi ihtiyaç içinde dahi olsa Müslüman kardeşlerini nefesine tercih ederdi. Bunun en güzel örneklerinden birini Enes (r.a)’dan bize gelen şu rivayetten öğreniyoruz.

“Muhacirler Mekke’den Medine’ye geldiklerinde her şeylerini Mekke’de bıraktılar. Ensar ise arazi ve akar sahibi idiler. Onun için Ensar onlara her yıl

⁹⁶ İbn Mâce, Et’ime, 26.

⁹⁷ İbn Sa’d, VIII/430.

⁹⁸ İbn Sa’d, VIII/430.

⁹⁹ İbn Sa’d, VIII/428; Zehebî, II/308.

¹⁰⁰ İbn Sa’d, VIII/429.

mallarının yarı gelirini vermek, onlar da çalışma ve bakım cihazlarını üzerlerine almak şartı ile taksimde bulundular. Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym de Rasûlüllah'a bir hurmalığını vermiş Rasûlüllah da onu Üsâme b. Zeyd'in annesi olan Ümmü Eymen'e vermiştir."

Rasûlüllah Hayber de harbi bitirip Medine'ye çekildikten sonra, Muhacirler Ensarin vermiş oldukları meyve bağışlarını kendilerine iade etmişlerdir. Enes b. Mâlik rivayetin devamında Rasûlüllah'ın Ümmü Süleym'e hurmalığını iade ettiğini ve Ümmü Eymen'e o hurmalığın yerine kendi bahçesinden verdiğini bildirmektedir.¹⁰¹

IV. KATILDIĞI SAVAŞLAR

Ümmü Süleym son derece cesaretli bir hanımdı. Müşriklerle yapılan harplere katılmak için can atardı. Uhud, Hendek, Hayber, Huneyn harblerine katılmıştır. Enes b. Mâlik annesinin savaşlarda Rasûlüllah'ın yanında bulunduğunu haber vermektedir.¹⁰²

1.UHUD SAVAŞI

Allah Bedir'de Kureyş eşrafını katledip eşi görülmemiş bir belaya uğrattınca, ileri gelenlerin öldürülmüş olması yüzünden Ebû Süfyân b. Harb Kureyş'in başkanı oldu. Sevik gazvesinde Medine civarına kadar gelip gönlünden geçeni elde edemeyince halkı Rasûlüllah'a ve Ashâbına kışkırtmaya ve asker toplamaya başladı. Kureyş müttefiklerinden üç bine yakın adam topladı. Hanımlarda bu savaşta eşlerinin yanında yerlerini aldılar. Sonra Ebû Süfyan onları Medine'ye doğru yürütüp Uhud dağı yakınında, Ayneyn denilen bir yerde konakladı. Vakit hicri üçüncü yılın Şevval ayıydı (H.3/M.625).¹⁰³

Rasûlüllah'ın amcası Abbâs bir mektup yazarak Kureyş'in savaş hazırlıklarını yeğenine bildirdi. Peygamberimiz amcasından gelen mektubu okuttu ve mektupta bildirilen haberi gizli tutarak etrafa keşifçiler gönderdi. Keşifçilerin getirdiği haberler

¹⁰¹ Buhârî, Hibe, 35; Müslim, Cihâd, 70.

¹⁰² Müslim, Cihâd, 135; Tirmizî, Siyer, 22.

¹⁰³ İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Bekir, Zâdü'l-Meâd Tercemesi, ter. Muzaffer Can, İstanbul, 1990, III/1171.

mektupta amcasının bildirdiklerine aynen uyuyordu. Düşman büyük bir ordu hazırlamıştı ve Medine'ye doğru ilerliyordu.

Bunun üzerine Rasûlullah bir savaş meclisi kurarak meseleyi ayrıntılı olarak ashâbıyla görüştü. Rasûlullah Medine de kalıp savunma harbi yapmayı teklif etti. Ama sahabeden bazıları meydan savaşı istediler. İstişare sonucu meydan savaşına karar verildi. Ve Rasûlullah evine girip zırhını giydi.¹⁰⁴

Müslümanların yanına çıkınca Medine dışına çıkalım diyenler acaba Rasûlullah'ı çok mu zorladık diye düşünerek *“Ya Rasûlallah eğer Medine dışında kalmak istiyorsan öyle yap”* dediler. Rasûlullah da;

“Hiçbir peygambere zırhını giydikten sonra Allah onunla düşmanı arasında hükümünü verinceye kadar onu çıkarması uygun olmaz” buyurdu.¹⁰⁵

Rasûlullah sahabeden bin kişi ile beraber Medine'den çıktı. Abdullah b. Ümmü Mektûm'u nâib olarak Medine'de bıraktı.¹⁰⁶ Medine ile Uhud arasındaki mevkiye geldiklerinde Abdullah b. Übey b. Selûl askerinin üç yüz kadar adamıyla ordudan ayrıldı.¹⁰⁷

Rasûlullah devam edip Uhud vadisinin ötesine indi. Sırtını Uhud'a verdi. Emretmedikçe çarpışmayı ashâbına yasakladı. Cumartesi olunca ellisi süvari yedi yüz kişinin başında harbe hazırlandı. Elli kadar okçusunun başına Abdullah b. Cübeyr'i tayin etti. Ona ve askerlerine *“Kuşların askerleri parçaladıklarını bile görse merkezlerinde kalıp orayı terk etmemelerini”* emretti.

Bayrağı Mus'ab b. Ümeyr'e verdi. İki kanadın birine Zübeyr b. Avvam'ı diğerine Münzir b. Amr'ı tayin etti.¹⁰⁸

Ümmü Süleym de Uhud savaşında yer alan muhterem kadınlardandır. Savaş esnasında kendisine ihtiyaç duyulduğu yerde bulunmuş yaralılara su taşıyıp onları tedavi etmiştir.¹⁰⁹

Kureyşliler de üç bin kişiydiler. Sağ cenaha Hâlid b. Velîd'i, sol cenaha da İkrime b. Ebî Cehil'i komutan tayin ettiler.

¹⁰⁴ Algül, Hüseyin, “Uhud Savaşı”, ŞİA, İstanbul, 2000, XIII/110.

¹⁰⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, III/1172.

¹⁰⁶ Şakir, Mahmûd, İslâm Tarihi, İstanbul, 1995, II/39.

¹⁰⁷ Nedvî, Ebû'l-Hasen Ali el-Hasenî, es-Sîretü'n-Nebeviyye, ter. Osman Keskioglu, İstanbul, 1981, 159.

¹⁰⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, III/1172-1173.

¹⁰⁹ İbn Sa'd, VIII/425; Kehhâle, Ömer Rızâ, II/257.

Günün başlangıcında üstünlük Müslümanların lehine müşriklerin aleyhineydi. Allah düşmanları bozguna uğramış geriye dönüp orduya katılan hanımlarının yanına kadar kaçmışlardı. Okçular Kureyş'in bozgununu görünce Rasûlüllah ayrılmayın dediği merkezlerini terk edip ganimetin peşine düştüler veya savaş için yerlerini bıraktılar. Komutanları Rasûlüllah'ın sözünü hatırlattıysa da onu dinlemeyip müşriklerin artık geri dönmeyeceğini sandılar. Ganimet aramaya gidip geçidi boş bıraktılar. Müşrik süvarileri geri döndüler. Okçuların boşalttığı geçitten geçip Müslümanların arkasına kadar varma imkânı buldular. Ashâbdan yetmiş kişi şehit oldu. Müşrikler Rasûlüllah'ın yanına kadar sokulup yüzünü yaraladılar. Sağ azı dişini kırdılar.¹¹⁰

O sırada Rasûlüllah'ın öldüğü haberi yayıldı ve yenik düşen İslâm ordusu Uhud dağı eteklerine çekildi. Çok geçmeden Rasûlüllah'ın ölmediği müjdesi İslâm ordusuna ulaştı.¹¹¹

Miğferindeki halkalardan ikisi Allah Rasûlünün yüzüne saplandı. Onları Ebû Ubeyde b. Cerrâh çıkarmıştı. Onları dişi ile ısırıp yüzünden öyle asılmıştı ki ön dişlerinin ikisi çıkmıştı.¹¹²

İslâm ordusu toparlanıp can siperane savaşarak müşrikleri dağın tepesinden uzaklaştırdılar. Artık Kureyş'in azmi kırılmıştı. Dağın tepesinden Hâlid'in süvarilerinin üzerine yağmur gibi taş yağmaktaydı. Kureyş tam bir zafer kazanamasa da tam bir yenilgiye uğramaktan kurtulmuştu.¹¹³

Sahâbeden Kâ'b b. Mâlik ; *“Uhud savaşında Ümmü Süleym bint. Milhân ile Hz. Aişe'yi sırtlarında bakraçlarla su taşırlarken gördüm demiştir.”*¹¹⁴

Enes b. Mâlik de Uhud savaşını anlatırken bize şu bilgileri vermektedir. *“Uhud harbi günü İslâm ordusu yenilgiye uğrayıp Peygamber yanından dağılmışlardı. Vallahi o gün Ebû Bekir'in kızı ile annem Ümmü Süleym'i görmüştüm. Paçalarını sıvamışlardı. Hatta ayak bileklerindeki halhalları görüyordum. Kırbalarla su taşıyor,*

¹¹⁰ İbn Kayyım el-Cevziyye, III/1174.

¹¹¹ Sırma, İhsan Süreyya, İslâm Tebliğinin Medine Dönemi ve Cihâd, 93.

¹¹² İbn Kayyım el-Cevziyye, III/1174.

¹¹³ Ebû Zehra, Muhammed, Son Peygamber Hz. Muhammed, İstanbul, 1995, III/39.

¹¹⁴ Muhammed b. Ömer el- Vâkidî, Kitâbü'l-Meğazî, Beyrut, 1984, I/249.

askerlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Sonra tekrar gidiyor kırbaları doldurup getiriyorlar, askerlerin ağızlarına boşaltıyorlardı.”¹¹⁵

Müslüman kadınlar arasında fiilen savaşımlar da olmuştur. Ümmü Ümâre ise bunların başında geliyordu. Elbisesini kıvrımış, erkekler gibi savaşıyordu. Hatta bu şekilde on iki müşriki yaralamıştı.¹¹⁶ Kendisi de omuzundan ciddi bir şekilde yara almıştı.¹¹⁷

2. HENDEK SAVAŞI

Hicri beşinci yılda Kureyş yeni bir ordu hazırlayıp Medine’ye yürüme kararı aldı (H.5/M627). Kureyş ordusu Medine’ye yürümeye hazırlanırken Huzâa kabilesinden bir süvari dört gecede Medine’ye yetişerek Allah Rasûlüne haber verdi. Peygamberimiz Müslümanları acele toplayıp Kureyş’in Medine üzerine yürümek için hazırlandığını onlara bildirdi. Müşriklerle nasıl savaşacakları hususunda onlarla istişare etti. Selmân el-Fârisî’nin teklif ettiği şehrin etrafına hendek kazma ve böylece müdafaa etme fikri ashab arasında kabul gördü. Müslümanlar yapılacak müdafaa harbi için çalışmalarına başladılar.

H. Peygamber hemen atına bindi. Muhacir ve Ensardan ileri gelenlerin bazılarını yanına aldı ve Medine’nin savunulması için hendek kazılması gereken yerleri tayin ve tespit etmek üzere keşif yaptı. Medine’nin sadece bir tarafı açık ve tehlikeli idi. Diğer tarafları ise sık hurmalıklar ve binalar ile çevriliydi. Hendek kazımı için düşmana açık olan yerler seçildi. İslâm ordusu için bir karargâh aradı ve buna en uygun yer olarak Sel’ dağının eteğini seçti.¹¹⁸

Sürekli bir çalışma neticesinde altı gün zarfında hendek kazılıp tamamlandı. Bu sahadaki evlerin hendekten tarafta olan duvarları tamir edildi. Hendeğin dışında kalan evler tahliye edildi. Onlardaki kadın ve çocuklar tahkim edilen evlere getirildi. Hendek boyundaki evlerin şehre bakan cihetlerine taşlar yığıldı. Kureyş ordusu muazzam bir sel halinde geldi. Medine önüne geldiğinde hiç aklına gelmeyen hendek ile

¹¹⁵ Buhârî, Cihâd, 65, Megâzî, 18; Müslim, Cihâd, 136; Kandehevî, M. Yusuf, Hayatı’s-Sahâbe, ter. Sıtkı Gülle, İstanbul, 2005, II/53.

¹¹⁶ Sırma, İhsan Süreyya, 96.

¹¹⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, III/1176.

¹¹⁸ Köksal, M. Asım, İslâm Tarihi, V/210-211.

karşılaşınca şaşırıp kaldılar. Hendeğin dış tarafına karargâhlarını kurdular. Rasûlüllah on binden fazla olan bu ordunun karşısında üç bin mücahit ile duruyordu.¹¹⁹

Müşrik ordularının geldiğini gören Rasûlüllah kadın ve çocukları kaleye kapatıp, Sel' dağına arkasını vererek ordusunu mevziledi.¹²⁰ Ümmü Süleym de Hendek gazvesinde bütün çocuklarla birlikte kale gibi bir evde mahfuz kalmıştı. Bu arada yanlarında bulunan Hassân b. Sâbit'e: "*Niçin savaşa katılmıyorsun?*" diyerek onu kınamıştır. Müşrikler hendeği geçebilecek dar alanlar arıyor. Ve hücumlarını yoğunlaştırıyorlardı. İslâm ordusu, bir yandan düşmanların başka bölgelerden şehre sızmasına engel olmaya, bir yandan da hendek boyunca onları etkisiz hale getirmeye çalışıyordu. Müşrikler aralarında nöbetleşerek hücumu geçiyorlardı. Bu birliklere sırayla Ebû Süfyan b. Harb, Hübeyre b. Ebî Vehb, İkrime b. Ebû Cehil, Dırâr b. Hattâb, Hâlid b. Velîd ve Amr b. Âs gibi ünlü savaşçılar kumanda ediyorlardı.¹²¹

Medineli Yahudilerle iş birliği yapmalarına ve şehrin zayıf yerlerini öğrenip oralardan şehre sızmalarına rağmen başarılı olamadılar. Hendeği aşmayı başarıp bir grup arkadaşı ile birlikte Müslüman askerlere ulaşan ve er dileyen meşhur Arap pehlivanı ve kahramanı Abdved'i Hz. Ali gibi çok genç bir Müslüman cengaverin öldürmesi Kureyş ordusunun maneviyatını kırdı. Ayrıca, Kureyş-Yahudi işbirliğini bozucu bazı çalışmalar yapıldı ve başarılı oldu.¹²²

Esasen müşrikler kısa sürecek bir savaş için hazırlanmışlardı. Ve işin uzaması hem savaşçıların hem de binek hayvanlarının yiyecek kaynaklarının tükenmesine sebep oluyordu. O sıralarda şevval ayının sonuna gelinmişti; haram aylardan zilkade girmek üzereydi ve hac mevsimi başlayacaktı. Ebû Süfyan bu şartlar altında netice alınamayacağını anlayarak kuşatmayı kaldırdı.¹²³

Hendek savaşının Müslümanların başarısı ile sonuçlanmasıyla birlikte, gerek Mekkeli müşriklerin gerek öteki müşrik Arapların Müslümanlarla savaşması olayı sona eriyordu. Artık hiçbir Arap kabilesi Müslümanlara kafa tutamayacak ve onlarla

¹¹⁹ Berki, Ali Himmet ve Keskiöglü, Osman, Hz. Muhammed ve Hayatı, 301-302.

¹²⁰ Sırma, İhsan Süreyya, 136.

¹²¹ Hamîdullah, Muhammed, "Hendek Gazvesi", DİA, İstanbul, 1998, XVII/195.

¹²² Hizmetli, Sabri, İslâm Tarihi, Ankara, 1991, 165-166.

¹²³ Hamîdullah, Muhammed, "Hendek Gazvesi", DİA, XVII/195.

savaşmaya cesaret edemeyecekti; aksine Müslümanlardan aman dilemek veya himaye görmek için Arap kabileleri sıraya gireceklerdi.¹²⁴

3. HAYBER SAVAŞI

Hayber Medine'nin kuzey doğusunda, Medine'den 200 km. uzaklıkta muhkem kaleleri olan bir şehrin adıdır. Etrafında münbit araziler, zengin hurmalıklar yer alır. Benî Nâdir ve Benî Kaynuka Yahûdilerinin yerleşmesinden sonra Arap yarımadasında Yahudi toplumunun başlıca yerleşim merkezi oldu. Yahûdiler müşrik Arap kabilelerini İslâm aleyhine tahrik ediyorlar ve ayaklandırıyorlardı. Hendek savaşında Kureyş'e her türlü silah ve araç gereçlerinin temininde büyük destek sağlayanlar ve onları savaşa sürükleyenler yine Hayber Yahûdileriydi.

Hz. Peygamber, Hayber Yahûdileri ile bir anlaşma yapmak istiyordu. Ancak, bu arada, onların Medine'ye saldırı hazırlığı içinde olduklarını öğrendi. Hem bu konudaki haberlerin doğruluğunu araştırmak hem de barış konusunda ön görüşmelerde bulunmak üzere Abdullah b. Revâha'yı Hayber'e gönderdi. Abdullah b. Revâha Gatafan kabilelerini de yanlarına çekmiş bulunan Yahûdilerin niyetlerinin kötü olduğunu ve Medine'ye yürümek üzere olduklarını tespit etti.

Durumun öğrenilmesi üzerine, Yahûdilerin Gatafân kabileleri ile birleşip Medine'ye saldırmalarından önce, Hz. Peygamber daha çabuk davranarak cihada gitmek isteyenlerin toplanmasını emretti.¹²⁵ Ve 1500 kişilik bir ordu ile Medine'den ayrıldı. Hayberli Yahudilerin müttefikleri olan Gatafanlılar yollarını kesmek istedilerse de Râsûlullah'ın onların bölgesine doğru yönelmesi üzerine mallarını ve mülklerini korumak için geri döndüler ve bir daha yerlerinden ayrılmaya cesaret edemediler. Müslümanlar ise üç gün Racî'de kaldıktan sonra Hayber'e ulaştılar.

Hz. Peygamberin gelişinden haberdar olan Hayberliler ona karşı koymaya hazırıldılar. Çeşitli rivayetlere göre 20.000 veya en az 10.000 savaşçıları vardı. Ayrıca müstahkem kalelerinde savunma avantajına sahiptiler ve silahları da boldu.¹²⁶

¹²⁴ Hizmetli, Sabri, 165-166.

¹²⁵ Hizmetli, Sabri, 171.

¹²⁶ Hamîdullah, Muhammed, "Hayber", DİA, İstanbul, 1998, XVII/21.

Yirmi gün kadar süren kuşatma sırasında Yahûdiler bütün güçleriyle şehri savundular, fakat kaleler yavaş yavaş düştü. Ve ümitsizliğe düşen Yahûdilerin teslim olması ile kale fethedildi.¹²⁷

Hayber seferinde Rasûlüllah ile beraber yirmi hanım sahâbe savaş için Medine'den çıktı. Ümmü Süleym bint. Milhân da bu hanım sahâbîler arasındaydı.¹²⁸

Hayber'in fethinden sonra esirler arasında bulunan Yahûdi reislerden Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye, önce bir Yahûdi reisinin kızı olduğu dikkate alınmaksızın Dîhye b. Halîfe el-Kelbî'nin isteği üzerine ona verilmiş, ardından bazı sahabîlerin uyarısı ile Hz. Peygamber tarafından Dîhye el-Kelbî'ye bedeli ödenip âzad edilerek zevceliğe alınmıştır.¹²⁹

Hayber'de Rasûlüllah Safiyye'yi savaş için kendileri ile beraber yola çıkan ve yolda ihtiyaç duyulan hususlarda orduya hizmet eden Ümmü Süleym'e emanet etmiştir. Rasûlüllah Hayber'de veya yolda Hz. Safiyye ile gerdeğe girdiğinde onu süsleyen, saçlarını yapan ve işini yoluna koyan Ümmü Süleym bint. Milhân'dı.¹³⁰ Olayı Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: *“Hayber'den Rasûlüllah ile ayrıldık. Ashabdan bazıları Rasûlüllah'a Safiyye'nin durumunu sormak istiyorlardı ki, Rasûlüllah Safiyye'ye uğradı. Ve ona ridâsını verdi. Sonra da onu İslâma davet etti. Safiyye Allah ve Rasûlünü seçti. Bunun üzerine Allah Rasûlü onu azad etti ve hürriyetini mehir olarak vererek onunla evlendi. Ümmü Süleym'e: “Bu arkadaşına bak ilgilen, saçlarını tara” buyurdu.”*¹³¹

Allah Teâlâ Müslümanları Mekke fethine müyesser kıldıktan sonra Kureyş mukavemeti tamamen yıkıldı. Bunun üzerine Hevâzin kabilesi, Raûlüllah ile savaşmak üzere hazırlandı.¹³²

¹²⁷ Hizmetli, Sabri, 171.

¹²⁸ Vâkidî, II/685.

¹²⁹ Hamîdullah, Muhammed, “Hayber”, DİA, XVII/22.

¹³⁰ Müslim, Nikah, 87; İbn Hişâm, Sîret-i İbn Hişâm, ter. Hasan Ege, (I-IV), İstanbul, 2006, III/468; Belâzürî, 443; Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, ter. Ahmet Özel, İstanbul, 1991, II/332.

¹³¹ Vâkidî, II/707-708.

¹³² Sîbâî, Mustafa, Hz. Muhammed ve Hayatı, ter. M. Sait Şimşek, Konya, 1992, 139.

4. HUNEYN SAVAŞI

Mekke ile Tâif arasında bir yerde olan Huneyn bu iki büyük şehri birbirine bağlayan yol üzerindeydi. Mekke'ye 10 km. uzaklıkta olan bu şehir Tâif'e daha yakındı. Hevâzin ve Sakîf kabileleri birleşerek Müslümanlara meydan okudular. Ve Hevâzin kabilesi reisi Avf oğlu Mâlik yönetiminde büyük bir ordu teşkil ettiler. Askerin moralini artırmak ve savaşa teşvik etmek için kadın ve çocukları yanlarında getirdiler. Durumu öğrenen Hz. Peygamber çok kısa bir süre içinde 12.000 kişilik bir ordu ile Huneyn'e doğru yürüdü.¹³³

Huneyn'e doğru yola çıkanlar arasında Ümmü Süleym de vardı. Abdullah b. Ebî Talha'ya hamile olduğu halde savaşa katılmıştır.¹³⁴

Eline bir hançer alarak savaşa gideceğini söyleyince eşi Ebû Talha önce itiraz etmek istesede Ümmü Süleym savaştan geri kalmamıştır. Olayı Enes b. Mâlik şöyle anlatır:

Ümmü Süleym Huneyn günü eline bir hançer aldı. Kocasını Ebû Talha durumu Rasûlullah'a haber verince Ümmü Süleym şöyle dedi: *"Ya Rasûlallah müşriklerden biri bana yaklaşırsa bununla karnını deşeceğim. Kaçanları öldürüp yanınızdan ayrılanların boynunu vuracağım."* Bunun üzerine Rasûlullah güldü ve şöyle buyurdu: *"Ya Ümmü Süleym! Allah onlara yeter ve her şeyi güzel yapar."*¹³⁵

Bu hadiseden İslam kadınlarının savaşa katılmalarının yalnızca geri hizmetlerle sınırlı kalmadığını öğreniyoruz.¹³⁶

Savaş 11 Şevval 8 Perşembe sabahı başladı (H.8/M.630). Huneyn'e gece ulaşan İslâm ordusu şafak söküne kadar beklemiş, fecir vakti Süleymoğulların'dan 100 kişinin oluşturduğu Hâlid b. Velîd'in kumandasındaki öncü birliğin arkasından harekete geçmişti. Hevâzinliler ise Müslümanlardan önce vadiye gelmiş, en dar ve kumlu yerine pusu kurmuşlardı. İslâm askerleri buraya varınca Hevâzinliler onları ok yağmuruna tuttular. Havanın karanlık olmasından dolayı pusudaki düşmanın yerini tespit zordu. Ürken at ve develer nedeni ile öncü birliğin dağılması üzerine İslâm

¹³³ Hizmetli, Sabri, 175-176.

¹³⁴ İbn Sa'd, VIII/425.

¹³⁵ Müslim, Cihâd, 134; Vâkidî, III/904; İbn Sa'd, VIII/425; Taberî, III/77; Zehebî, II/304; İbn Hacer, IV/461; Kehhâle, Ömer Rızâ, II/257.

¹³⁶ Sofuoğlu, Mehmet, Sahîh-i Buhârî Tercemesi ve Şerhi, İstanbul, 1987, VI/2708.

ordusunun büyük bir kısmı düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başladı. Bir süre sonra Hz. Peygamberin yanında Muhacir Ensâr ve Ehl-i beytten çok az sayıda asker kalmıştı. Dağılan orduyu toplamak üzere Rasûlullah “*Ey insanlar, nereye gidiyorsunuz? Bana geliniz! Ben Allah’ın elçisiyim. Ben Abdullah oğlu Muhammedim!*” diye sesleniyor fakat sözlerini duyuramıyordu. Nihayet gür sesli Abbâs’ın yardımıyla meydan savaşından kaçanların geri dönmesi sağlandı ve tekrar hücumla geçilerek büyük bir zafer kazanıldı.¹³⁷

Ümmü Süleym bint. Millhân katıldığı harplerde değişik alanlarda İslâm ordusuna hizmet etmiştir. Yaralıların sargılarını sarıp tedavileri ile meşgul olmuş, yaralılara ve susayan askere su dağıtmış ve gerektiğinde hiçbir korku ve endişe belirtisi göstermeden belindeki hançerini çıkarıp bizzat sıcak savaşa da girmiştir.

¹³⁷ Hamîdullah, Muhammed, “Huneyn Gazvesi”, DİA, İstanbul, 1998, XVIII/376.

İKİNCİ BÖLÜM

VEFÂTI VE ŞAHSİYETİ

I.VEFÂTI

Ümmü Süleym'in ne zaman vefat ettiğine dair kaynaklarımızda bilgiye rastlayamadık. Ümmü Süleym ile ilgili diğer dönemlere ait bilgiler bir araya getirildiğinde onun vefatı hakkında bir bilgiye sahip olamadık. Ancak Rasûlüllah'ın vefatından sonra ilmi konularda halkın kendisine müracaat ettiğini göz önünde bulundurarak Hz. Peygamber'den sonra vefat ettiğini söyleyebiliriz. (Buhârî, Hac, 145)

II. ŞAHSİYETİ

1.İLMÎ ÖZELLİKLERİ

Rasûlüllah'ın hanımları, Ümmü Süleym, Ümmü'd-Derdâ, Fâtıma bint. Kays gibi sahâbî hanımlardan insanlar erkeklerden aldıkları gibi ilim almış, edep ve zühdü öğrenmişlerdir.¹³⁸

Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre bir kadın Rasûlüllah'a gelerek: *“Ya Rasûlallah, erkekler senin sözlerini ve konuşmalarını alıp götürmekte ve seni dinlemek için bize fırsat kalmamaktadır. Bize de bir gün ayır, o gün sana gelelim de Allah'ın sana öğrettiklerini bize de öğretirsin,” dedi. Rasûlüllah da: “Şu gün şurada toplanın” buyurdu. Bunun üzerine kadınlar toplandılar. Rasûlüllah yanlarına gelerek onlara Allah'ın öğrettiği şeylerden öğretti. Sonra şöyle buyurdu:*

“Sizden hiçbir kadın yoktur ki, çocuklarından üç tanesini kendisinden önce ahrete göndersin de, bu çocuklar ona cehennem ateşine karşı bir perde olmasınlar.” Bunun üzerine bir kadın;

“İki çocuğu ölen de öyle mi? İki çocuğu ölen de öyle mi? İki çocuğu ölen de öyle mi?” diye sordu. Rasûlüllah da:

“İki çocuğu ölen de öyledir. İki çocuğu ölen de öyledir. İki çocuğu ölen de öyledir.” cevabını verdi.¹³⁹

¹³⁸ Kettânî, I/136.

Hadisin bizim çalışmamızda yer verdiğimiz Ebû Saîd el-Hudrî rivayetinde Rasûlullah'a geldiği bildirilen kadın Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'dir. Bazı rivayetlerde bu kadının Ümmü Hânî, bazılarında Ümmü Eymen olduğu bildiriliyor. Buna göre hâdise birkaç defa tekerrür etmiş ve Rasûlullah'a muhtelif kadınlar müracaatta bulunmuş demektir. Yukarıda belirttiğimiz üzere Rasûlullah, Ümmü Süleym'in ricasını kabul etmiş ve kadınlara bir gün tahsis ederek kendilerine Allah'ın emir ve nehiyelerini bildirmiştir.¹⁴⁰

Ümmü Süleym kadınlara ayrı yer ve zamanda özel ders istemesi onun ilme verdiği değer ve içinde ilme karşı olan ihtiyaç ve isteğinin aşikâr bir göstergesidir.

Ümmü Süleym'in ilme olan iştihakı ve dini en güzel şekilde yaşama gayreti sayesinde aklına takılan soruları Efendimize rahatlıkla sormuştur. Ümmü Seleme'den gelen şu rivayet bize onun ilim aşkı hususunda bilgi vermektedir.

“Ebû Talha'nın karısı olan Ümmü Süleym, Rasûlullah'ın yanına geldi de: Ya Rasûlallah! Şüphesiz Allah haktan hayâ etmez. Bir kadın ihtilam olduğu zaman gusletmesi icab eder mi? diye sordu. Rasûlullah “suyu gördüğünde evet” cevabını verdi.¹⁴¹ Bunun üzerine Ümmü Seleme güldü ve kadın ihtilam olur mu? diye sordu. Peygamber Efendimiz “bu olmazsa çocuğun benzemesi ne ile olur” diye cevap verdi.¹⁴²

Hz. Aişe de genelde Ensar hanımlarını özelde ise Ümmü Süleym'i takdir sadedinde *“hanımların en hayırlıları Ensar hanımlarıdır. Hayâ onları ilim öğrenmekten alıkoymadı”* buyurmuştur.¹⁴³

Ümmü Süleym Rasûlullah ve ailesine yakın olması sebebi ile de Rasûlullah'ın vefatından sonra da ilmî konularda fikrine müracaat edilen bir mercii olmuştur. Medine ahali İbn Abbâs'a ifâda tavafını yapmış sonra da hayz olmuş kadının durumunu sorduklarında İbn Abbâs bu meseleyi Medine'ye gittiğinizde başından böyle bir hadise geçen kimseye sorunuz demiştir. Medine'de bu mesele Ümmü Süleym'e sorulmuştur.¹⁴⁴

¹³⁹ Müslim, Bir, 152.

¹⁴⁰ Davudoğlu, Ahmed, Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi, İstanbul, 1979, X/601.

¹⁴¹ Buhârî, Gusl, 22; İlim, 50; Enbiyâ, 1; Ebû Dâvûd, Tahâre, 94.

¹⁴² Buhârî, Edeb, 68; Müslim, Hayz, 32.

¹⁴³ Buhârî, İlim, 50.

¹⁴⁴ Buhârî, Hac, 145.

Ümmü Süleym Hz. Safiyye'nin ifâda tavafından sonra hayız olduğunu ve Rasûlüllah'ın bunun bir mahsuru olmadığını Medine'ye dönebileceğini söylediğini bildirmiş ve meseleyi çözüme kavuşturmuştur.¹⁴⁵ Hanımlar arasında zekâsıyla seçkin bir yere sahip olmuştur.¹⁴⁶

Buhârî kadının tek başına saf tutması ve erkekler arkasında saf tutması babında şu hadisi zikretmektedir. Enes b. Mâlik rivayet ediyor: “ben ve yetim bizim evimizde Rasûlüllah'ın arkasında namaz kılıyorduk. Ve bizim arkamızda da annem Ümmü Süleym vardı.”¹⁴⁷

Rasûlüllahtan 14 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan dört tanesi Sahihaynda geçmektedir.¹⁴⁸ Bu hadislerin bir kısmı değişik başlıklar altında zikredilmiştir.

Kendisinden oğlu Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbâs, Amr b. Âsım el-Ensârî, Zeyd b. Sâbit ve Abdurrahman b. Avf hadis rivayet etmiştir.¹⁴⁹

2. AHLÂKÎ ÖZELLİKLERİ

Ebû Talha bahçelerinden birindeyken oğulları Ebû Umeyr hastalandı ve öldü. Ümmü Süleym çocuğunu yıkayıp kefenledi, kokuladı ve üzerini örttü. Daha sonra ev halkına şöyle dedi:

-Ben haber verene dek kimse Ebû Talha 'ya bir şey söylemesin.

Ebû Talha geldi. Ebû Umeyr nasıl diye sordu. Ümmü Süleym rahatladı dedi. Ümmü Süleym onun için süslendi ve kokulandı. Daha sonra ona akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha akşam yemeğini yedi ve hanımı ile olan ihtiyacını giderdi.

Sonra Ümmü Süleym ve Ebû Talha arasında şöyle bir konuşma geçti;

“Ebû Talha bir aileden bir emanet alıp sahipleri onu geri istediği zaman ondan rahatsız olup onu saklayanlar hakkında ne dersin?” Ebû Talha, “onu geri vermeliler” dedi. Ümmü Süleym:

¹⁴⁵ Sofuoğlu, Mehmet, IV/1660.

¹⁴⁶ İbn Abdilber, IV/1940.

¹⁴⁷ Buhârî, Ezan, 78; 164.

¹⁴⁸ Zehebî, II/311; Kehhâle, Ömer Rızâ, II/256.

¹⁴⁹ İbn Hacer, IV/462; Kehhâle, Ömer Rızâ, II/256.

-Ebû Umeyr'i' Allah geri aldı dedi. Ebû Talha Rasûlüllaha gitti ve Ümmü Süleym'in dediklerini Ona haber verdi. Rasûlüllah şöyle dedi:

-Geçen gecenizi Allah hakkınızda mübarek kılsın.¹⁵⁰

O gece Ümmü Süleym oğlu Abdullah'a hamile kalmıştı. Allah Teâlâ onun sabır ve teslimiyetine karşı bir yıl geçmeden ona başka bir erkek çocuğu ihsan etti. Ümmü Süleym, çocuğu, ismini koymak üzere Allah Rasûlüne gönderdi ve Rasûlüllah çocuğa Abdullah ismini verdi. Ve hurma ile tahnik yaptı.

Bu konuyu Enes bin Mâlik şöyle anlatır;

“Annem doğum yaptı beni bebekle beraber Rasûlüllah'a gönderdi. “Bu kardeşimdir. Annem onu benimle birlikte sana gönderdi” dememi söyledi. Çocuğu Rasûlüllah'a götürdüm. Kardeşim için bir hurmayı ağzında çiğnedi ve bir miktarını çocuğun ağzına verip damağını ovdu. Çocuk yalanmaya başladı. Rasûlüllah, “Ensarın sevdiği hurmadır” buyurdu.”¹⁵¹ O sırada Rasûlüllah bir hurmalık içindeydi. Üzerinde hureysiyye denilen yün kumaş vardı.¹⁵² Bebeğin hayırlı olması için duada bulundu. Abdullah'ın yedi veya dokuz tane oğlu oldu. Hepsi de Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemişlerdi.¹⁵³

Ümmü Atıyye şöyle demiştir:

“Peygamber biz kadınlardan İslâm üzere biat aldığı sırada ölüye feryat ve çığlıkla ağlamayacağımıza dair de söz almıştı. Beş kadından başka bizden hiçbir kadın ahdine vefa etmedi. Ahdine vefa gösteren beş kadın: Ümmü Süleym, Ümmü'l-Âlâ, Muaz'ın karısı olan Ebu Sebre kızı ve daha iki kadındır.¹⁵⁴

Ebû Talha Ümmü Süleym'e Rasûlüllah'ın sesini zayıf işittiğini ve bunun açlıktan kaynaklandığını düşündüğünü söyledi. Bunun üzerine Ümmü Süleym evinde olan birkaç parça arpa ekmeğini çıkardı bir örtüye sarıp oğlu Enes ile beraber Rasûlüllah'a gönderdi.

¹⁵⁰ İbn Sa'd, VIII/431; İbn Hacer, IV/461.

¹⁵¹ Buhârî, Akîka, 1; İbn Sa'd, VIII/431-432; Zehebî, II/310.

¹⁵² Buhârî, Libâs, 22.

¹⁵³ Emre, Mehmet, 249.

¹⁵⁴ Buhârî, Cenâiz, 46; Müslim, Cenâiz, 31

Rasûlullah, Enes'i görünce; *"Yemek için mi geldin?"* diye sordu. Enes; *"Beni Ebû Talha, yemek için gönderdi"* deyince Rasûlullah yanındakilere, *"Kalkın"* dedi ve hep beraber Ebû Talha 'nın evine geldiler. Enes durumu ev halkına bildirdi. Rasûlullah Ümmü Süleym'i çağırdı evde yiyecek olarak ne varsa getirmesini istedi. Ümmü Süleym başörtüsüne sardığı ekmekleri getirdi. Rasûlullah onları ufalamasını söyleyince onları ufaladı ve tulumdaki yağı üzerlerine katık olarak döktü. Sonra yemek üzerine Rasûlullah dua etti. Sayıları yetmiş ile seksen kişi olan cemaat sıra ile onar kişilik gruplar halinde o yemekten doyuncaya kadar yediler.¹⁵⁵

Bu hadisi Buhârî el-Et'ime Kitabında; Müslim de el-Eşribe'de rivayet farklılıkları ile birlikte getirmişlerdir. Bunun bütün rivayet tarîklerinde, az olan yiyecek maddesinin birçok kimselere yetmesi, biraz da artması vardır.¹⁵⁶

Rasûlullah Ümmü Süleym'e şöyle dedi:

*"Sabreyle! Allah'a kasem ederim ki, yedi günden beri Muhammed'in ailesinin yiyeceği yoktur. Üç gündür tencereleri altında ateş yakılmadı. Vallahi Allah Teâlâ'dan tüm Tihâme dağlarını altın yapmasını isteseydim, arzumu gerçekleştirirdi."*¹⁵⁷

Ümmü Süleym'in bir koyunu vardı. Bunun sütünden elde ettiği yağı bir tulumla doldurdu ve cariyesi ile Rasûlullah'a gönderdi. Cariye yağı götürüp Rasûlullah'a teslim etti. Rasûlullah tulumun içindeki yağı boşalttırıp tulumu iade etti ve cariye tulumu Ümmü Süleym'in evindeki yerine geri astı. Ümmü Süleym eve geldiğinde tulumun yağ dolu olduğunu görünce cariye ile beraber Rasûlullah'a gitti. Evindeki tulumun yağ dolu olduğunu ve içinden yağ damladığını haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi: *"Ey Ümmü Süleym! Sen Allah'ın kendi peygamberine yağ yedirdiği gibi sana da yedirmesine şaşıyor musun ye ve yedir."*

Daha sonra olayı Ümmü Süleym şöyle anlatır; *"Eve geldim, tulumdaki yağı büyük bir kaba ve diğer bazı kablara aktardım. Bir ay boyunca onu ekmeğimize katık yapıp yedik"*.¹⁵⁸

Rasûlullah tıraş olduktan sonra saçlarını Ümmü Süleym'e vermiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Buhârî, Menâkıb, 25; Dârimî, Mukaddime, 7; İbn Kesîr, VI/105.

¹⁵⁶ Sofuoğlu, Mehmet, VII/3359.

¹⁵⁷ Kândehevî, M.Yusuf, I/278.

¹⁵⁸ İbn Kesîr, VI/103.

Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Ben çocuklarla oynarken Rasûlüllah yanıma geldi. Bize selam verdi ve beni bir hâcete gönderdi. Bu sebeple annemin yanına dönmekte geciktim. Eve geldiğim vakit annem; “Niye geciktin diye sordu?” “Beni Rasûlüllah bir hacete gönderdi,” dedim. “Haceti ne imiş?” diye sordu. “O sırdır.” Dedim. “Sakın Rasûlüllah’ın sırrını kimseye söyleme,” dedi.¹⁶⁰

Tüm bu güzel meziyetleri neticesinde Ümmü Süleym daha dünyayken Rasûlüllah tarafından cennetle müjdelenen hanım sahabîler arasına girmiştir. Hz. Peygamber bu hakikati şöyle dile getirmektedir. “Cennete girdim. Bir ayak sesi duydum. Bu nedir diye sordum. Rumeysâ bint. Milhân’dır, diye cevap verdiler.”¹⁶¹

Ümmü Süleym’in hayat çerçevesini Kur’an ve sünnet çizmiştir. İslâm ahlak anlayışını kavrayan Ümmü Süleym hem maddi hem de manevi olarak her zaman Rasûlüllah’ın destekçisi olmuştur.

¹⁵⁹ Müslim, Hac, 324.

¹⁶⁰ Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe, 145.

¹⁶¹ İbn Sa’d, VIII/430; Zehebî, II/309.

SONUÇ

Hazrec Kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup olan Ümmü Süleym bint. Milhân'ın Medinedeki ilk Müslümanlar arasında ismi geçmektedir.

Annesi de sahabi olan Ümmü Süleym'in iki erkek kardeşi Bi'rîmaûne'de; kız kardeşi Ümmü Harâm ise katıldığı bir deniz seferinde şehit olmuştur. Cahiliye döneminde Mâlik b. Nadr ile evli olan Ümmü Süleym, bu evlilikten Enes b. Mâlik'i dünyaya getirmiştir. Mâlik b. Nadr Müslüman olmadan ölmüş ve Ümmü Süleym oğlu Enes'in eğitimi ile bizzat ilgilenmiş ve Enes büyüyünceye kadar başka birisi ile evlenmemiştir. Rasûlüllah'ın Medine'ye gelişiyle de Enes'i onun hizmetine vermiştir. Enes vefatına kadar Rasûlüllah'a hizmet etmiştir. Enes b. Mâlik gibi bir şahsiyetin yetişmesinin temelinde çocuğunun istikbali için çaba sarf eden ve her türlü fedakarlığı yapan bir annenin çabaları yatmaktadır.

Enes büyüyünce henüz Müslüman olmayan Ebû Talha Ümmü Süleym ile evlenmek istedi ise de Ümmü Süleym müşrik biri ile evlenemeyeceğini, kendi elleri ile yaptıkları putlardan medet ummanın büyük bir sapkınlık olduğunu bildirmiş ve onun gönlüne imanın ilk tohumlarını atmıştır. Ebû Talha Müslüman olmuş ve Ümmü Süleym hiçbir mehir istemeksizin onunla evlenerek mehri İslam olan hanım sahabî diye meşhur olmuştur. Bu evlilikten Ebû Umeyr ve Abdullah adında iki çocukları dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta bir hastalıktan vefat eden Ebû Umeyr'in vefâtı karşısında Ümmü Süleym'in gösterdiği sabır ve metanet onun iman gücünün göstergesidir. Bu sabrın neticesinde Allah ona Abdullah isminde bir evladı bizzat Rasûlüllah'ın diliyle müjdelemiştir.

Ümmü Süleym Medine döneminde Uhud, Hayber fethi ve Huneyn gazvelerine iştirak etmiştir. Savaşta yaralıları tedavi etmiş, askere su taşımış ve bazı zamanlarda bizzat savaşmıştır. İlmi konularda da kendisine müracaat edilen bir hanım sahabî olan Ümmü Süleym Rasûlüllah'dan hanımlara özel sohbet vakitleri ayırması rica etmiş ve Hz. Peygamber bu isteğini kabul ederek hanımlara mescitte özel vakit ayırmıştır. Bu vakitlerde Ümmü Süleym her türlü soruyu Râsûlüllah'a sorarak hem dönemindeki hem de günümüzdeki kadınları aydınlatmıştır.

Ümmü Süleym b. Milhân'ın hayatını incelemekteki amacımız; Medine döneminde sosyal hayat içinde rol alan cesur, kararlı ve feraset sahibi bir hanım

sahabînin hayatının daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek ve günümüz insanına bir model sunabilmektir.

Ümmü Süleym eşine ve toplumsal baskıya rağmen İslamı tercih etmiş oğlunu en güzel şekilde yetiştirmiş savaş ve sulh zamanında Rasûlüllah'ın yanında olmuş ve kendisine hizmet etmiş bir hanımdır. Daha dünyada iken Hz. Peygamber tarafından cennet ile müjdelene şerefine nail olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- ALGÜL, Hüseyin, “Uhud Savaşı”, ŞİA, XIII/110-112, İstanbul, 2000.
- AYKAÇ, Mehmet, “Harâm b. Milhân”, DİA, XVI/106, İstanbul, 1997.
- BELÂZÜRÎ, Ahmed b. Yahya (v.279/892), Ensâbü'l-Eşrâf, Kahire,1959.
- BERKÎ, Ali Himmet ve Keskiöglu, Osman, Hz. Muhammed ve Hayatı, Ankara, 1996.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v.256/870), Sahîhu'l-Buhârî, İstanbul, 1992.
- BÛTÎ, M. Said Ramazan, Fıkhu's-Siyre, ter. Ali Nar ve Orhan Aktepe, İstanbul, bty
- CANAN, İbrahim, “Enes b. Mâlik”, DİA, XI/234-235, İstanbul, 1995.
- DÂRİMÎ, Ebu Muhammed Abdullâh b. Abdirrahman (v.255/868), es-Sünen, İstanbul, 1992.
- DAVUDOĞLU, Ahmet, Sahîh-i Müslîm Terceme ve Şerhi, İstanbul, 1979.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarîhi, red: Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 1986.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as (v.275/888), Sünen-i Ebû Dâvûd, İstanbul, 1992.
- EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, Son Peygamber Hz. Muhammed, İstanbul, 1993.
- EMRE, Mehmet, Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahâbîler, İstanbul, bty.
- HAMÎDULLAH, Muhammed, “Hayber”, DİA, XVII/20-22, İstanbul, 1998.
- _____, “Hendek Gazvesi”, DİA, XVII/195-195, İstanbul, 1998.
- _____, “Huneyn Gazvesi”, DİA, XVIII/376-377, İstanbul, 1998.
- HİZMETLİ, Sabri, İslâm Tarîhi, Ankara, 1991.
- İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullâh b. Muhammed (v.463/1071) , el-İstiâb fî Ma'rifeti'l- Ashâb, Kahire, bty.

- İBNÜ'L-ESÎR, Ebû'l-Hüseyin Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm el-Cezerî
(v.630/1232), el-Kâmil fi't-Tarih, Beyrut, 1965.
- _____, Üsdü'l-Gâbe fi Marifeti's-Sâhabe, Kahire, 1285.
- İBN HACER, Şihâbüddîn, Ahmed b. Ali el-Askalânî (v.852/1448), el-İsâbe fi
Temyîzi's-Sahâbe, Beyrut,1328.
- İBN HAZM, İmâm Hâfız Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, Cevâmiu's-Sîre, Mısır, bty.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik (v.213/828), Sîret-i İbn Hişâm, ter. Hasan
Ege, İstanbul, 2006.
- İBN KAYYIM el-CEVZİYYE, Şemsüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Bekr
(v.751/1350), Zâdü'l-Meâd fi Hedyi Hayri'l-İbâd, ter. Muzaffer Can,
İstanbul, 1990.
- İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmail (v.774/1372), el-Bidâye ve'n-Nihâye, byy, 1966.
- İBN KUTEYBE, ed-Dîneverî, el-Maârif, Beyrût, 1970
- İBN MÂCE, Hafız Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (v.275/888), es-Sünen, İstanbul,
1992.
- İBN SA'D, Muhammed (v.230/884), et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrût, 1968.
- KANDEHLEVÎ, M. Yûsuf, Hayâtü's-Sahâbe, Ter. Sıtkı Gülle, İstanbul, 2005.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Ebû Talha el-Ensâri", DİA, X/236-237, İstanbul, 1994.
- KEHHÂLE, Ömer Rıza, A'lâmü'n-Nisâ, Dimeşk, 1959.
- KETTÂNÎ, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir (v.1382/1962), et-Terâtîbü'l-İdâriyye,
ter. Ahmet Özel, İstanbul, 1991.
- KÖKSAL, M. Âsım, İslâm Tarihi, İstanbul, 1981.
- KUR'AN-I KERİM, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003.
- MÜSLİM, Ebû'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî (v.261/1874), Sahîh-i

- Müslim, İstanbul, 1992.
- NEDVÎ, Ebû'l-Hasen Ali el-Hasenî, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Ter. Osman Keskiöglü, İstanbul, 1981.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v.303/915), es-Sünen, İstanbul, 1992.
- SİBÂÎ, Mustafa, Hz. Muhammed ve Hayatı, ter, M. Sait Şimşek, Konya, 1992.
- SIRMA, İhsan Süreyya, İslâm Tebliğinin Medine Dönemi ve Cihâd, İstanbul, 2008.
- SOFUOĞLU, Mehmet, Sahîh-i Bûhârî Tercemesi, İstanbul, 1987.
- ŞÂKİR, Mahmud, İslâm Tarîhi, İstanbul, 1995.
- TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (v.310/922), Tarihü'l-Ümem ve'l-Mulûk, Mısır, 1968.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa (v.278/892), Sünen-i Tirmizî, İstanbul, 1992.
- VÂKIDÎ, Muhammed b. Ömer (v.207/822), Kitâbü'l-Meğazî, Beyrut, 1984.
- ZEHEBÎ, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1374) ,Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, Beyrût, 1982.
- ZİRİKLÎ, Hayruddîn, el-Â'lâm, Kahire, 1954.